

Proletarec

IZHAJAVSAK ČETRTEK

Naročnina—Subscription Rates:
United States and Canada: \$2.50 vse leta
(per year), \$1.50 pol leta (half year).
Foreign Countries: \$3.50 za leto (per
year), \$2.00 pol leta (half year).

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

Owned and published by—Lastnik in izdajatelj: JUGOSLOVANSKA DEL. TISKOVNA DRUŽBA (So. Slavic Workmen's Publ. Co.), Chicago.

ŠT. (No.) 659.

CHICAGO, ILL., dne 29. aprila (April 29) 1920.

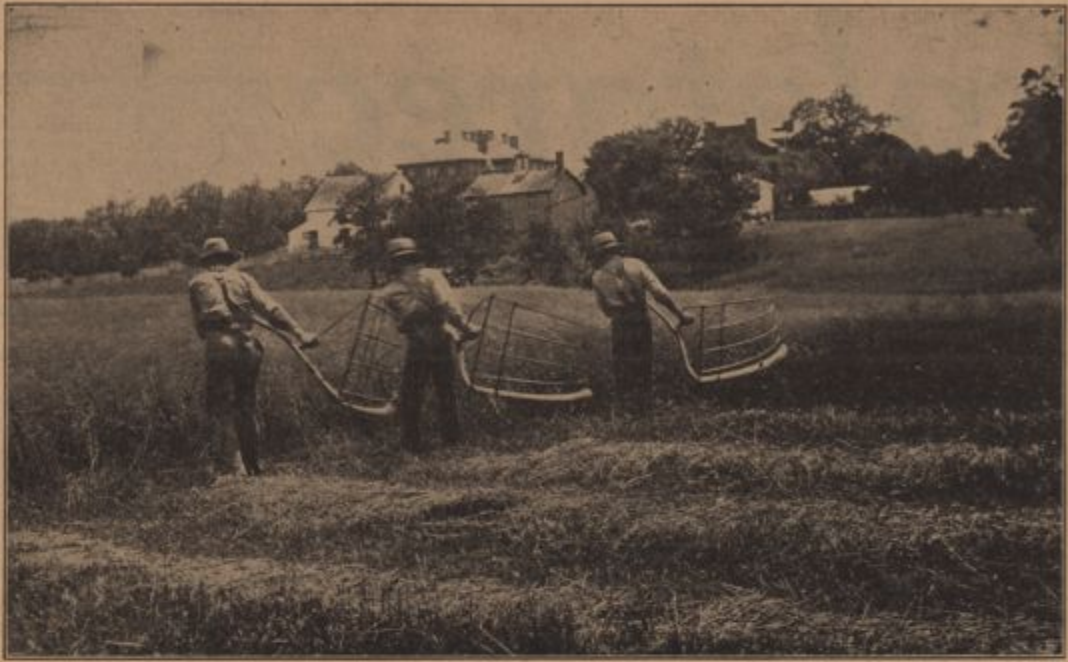
LETO (Vol.) XV.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Lawndale 2407.

MAJSKA IZDAJA.

VSEBINA:

	Stran
Strnimo naše sile	2
Slika	4
Majnik po končani tragediji	4
Oton Zupančič: Pesem žebjarjev	8
Iz albanske preiskave	8
Slika	9
P. Ward: Ateizem in amerikanizem v javnih šolah	10
Spartakovi predhodniki in nasledniki	13
Jean Longuet: Izdiranje tigrovih zob	14
Ivo Peruzi: Med kolesi (pesem)	14
Ivan Molek: Dom	15
Grace Fallow Norton: Mlin	16
Socializem (slika)	17
Program ameriške socialistične stranke	18
Ivan Molek: Čudež (pesem)	20
Fran Albrecht: Razdvojen (pesem)	21
Jugosl. socialistična zveza v starem tiru	21
Pismo iz Oklahome	22
Izjava socialistične stranke v New Yorku	23
Chas. Pogorelec: Za strokovno organizacijo minne- sotskih rudarjev	23
Ne izostajamo — Nace Zlemberger	25
Oklepaj — upravništvo	27
Kako se ustanovi socialistični klub	30

Majnik po končani tragediji.

Kamen pade v vodo, voda zapljuskne, zašumi, zavalovi. Kamen izgine, in dejal bi, vse je pri kraju. Toda kaj je na dnu, kamor je zadel kamen, ko se je pogreznil? Koliko drobnih živih bitij je nemara ubil? In kaj je na površini, katero je bil udaril v svojem padcu? Okrog točke, kjer je zadel gladčino, se je napravil krog, okrog njega drugi, in dalje se širijo kolobarji, vse dalje, dokler jih ne ustavi obrežje ali kakšna druga sila, močnejša od one, ki jih je povzročila.

Končala se je velika vojna in že dolgočasno se zdi govoriti o njej. Toda kamen, ki ga je vrgla v življenje sveta, je bil ogromen in valovi se širijo še vedno; živo se čutijo njene posledice in čutile se bodo še dolgo — še tedaj, ko nas več ne bo. Vojna je končana, ali misli, ki jih sili današnji dan v svojo službo in ki streme goreče v dobočnost, se morajo venomer vračati k prikazni, ki je posegla v usodo človeštva brutalno in silno, kakor le malo dogodkov v zgodovini našega plemena.

Končala se je; toda kaj se resnično konča? Iz vzrokov nastanejo posledice, in te postanejo vzroki novih posledic. Vojna je ubijala in podirala, ustvarjala grobišča in razvaline; prinesla je epidemije in razdejala države. Iz razbitih kosov in odpadkov celih nekdanjih svetovnih sistemov nastajajo novi svetovi in na njih se razvija novo življenje . . .

Slučaj? . . . Vsemirje ga ne pozna, življenje je tuj. Povsod vlada zakon. Vravec ne pade s strehe in las ne z glave — brez vzroka, ki je zakonit in ne more biti drugačen kakor zakonit. Za to malo zemljo, ki so jo včasih v ošabnosti neznanja postavljali v središče vsega "stvarstva", za ponosnega človeka, tega črvička v vesoljnosti, ne more biti izjeme in je ni. Tudi nje-

govo življenje je v vsem, kar imenujemo veliko in kar smatramo za majhno, podvrženo zakonu, po katerem nastajajo vzroki, po katerem izvira iz vzrokov posledice. Ni je sile v najmočnejšem srcu in v najbistrejši glavi, ki bi mogla preamkniti tir življenja le za las proti absolutnemu zakonu; le v soglasju z zakonom je mogoč uspeh. Spoznati zakon in ravnati po njem je modrost vseh modrosti.

Toda majhni smo in svet je velik. Iz niskega uboštva smo prišli, a vsemirje je neskončno bogato. Razum imamo in čutila, oči, ušesa, tipamo in računamo, hiše gradimo in države snujemo, in kadar pogledamo na svoje delo, se nam zazdi, da smo velikani, s katerimi bi se le stvarnik bog smel primerjati v nadi, da nas prekosí. Pa pride udarec, ki ga nismo pričakovali, ker nismo bili pripravljeni nanj, kakor smo sploh le na malokaj pripravljeni, pa se pogrezne ves naš ponos in zazdi se nam, da smo pesek, ki ga znaša in raznaša kakor za igračkanje.

Nismo veliki, kakor nam včasih šepeče naša ošabnost. Živalice smo, nekoliko bolj razvite od opic in velekuščarjev, naših pradedov in prapradedov, ali bogovi še nikakor nismo. Vendar pa tudi nismo mah in ameba. V svojem razvoju smo doslej prekosili vse, kar je poleg nas živečega na tej zemlji. To ni toliko, da bi se smeli bahati titanstvom; ali več je, kakor črv in žuželka.

Z daljnogledom pogledamo v globočine vsemirja. Kakšne širjave, kakšne daljave! In z izkušnjami, s poznanjem naših predhodnikov obloženi razum nam pripoveduje, da je vse to, kar vidimo tudi z najboljšim instrumentom, le majhen del odkriva te skrivnosti in mu kaže mero, si je napravil človek sam. Priroda mu je

dala le oči, segajoče komaj v najbližjo sosesčino; sam si jih je — seveda le z indirektno pomočjo prirode, iz katere prihaja instrument njegovega razuma — tako pojačal, da gleda in opazuje in tehta in meri in preračunava, kar je skritega v svetovju.

Majhni smo, ali vendar večji, kot smo bili. Velik je svet in le malo ga poznamo. Ali poznamo ga več, kot so ga poznali naši starši. Zakon učinkuje v tisočerihi smerehin pripravlja tisočere situacije in pogoje; ne moremo jih obseči vseh. Toda da je zakon, vemo, a naši dedje niso vedeli tega. In poznamo ga, vsaj bolje, kot so ga poznali oni pred nami. Kolikor ga poznamo v njegovih načelih, v njegovih smereh, v njegovih učinkih, toliko se ga lahko poslužimo, toliko moremo zavedno spravljati svoje življenje v sklad z njim. Gospodarji svojega življenja ne postamo niti s tem. Otroci bodo prihajali na svet, kadar in kakor bodo morali prihajati, in umirali bomo, kakor in kadar bomo morali umirati. Vode bodo tekle navzdol in meteorji bodo padali, v ognju se bo topilo železo in na mrazu se bo delal led. Izpremenili ne bomo zakona, ali čim boljše bomo prilagodili svoje življenje njega ukazom, tem manj bomo imeli kolizij in karambolov in katastrof.

Razširjeno poznavanje zakona in spravljajne življenja v praktičen sklad z njim je pravi napredek.

* * *

Vojna je bila in takorekoč je končana. Njene posledice pa učinkujejo dalje. Vsega, kar je storila, ne vemo; vseh pogojev, ki jih je ustvarila za nove posledice, ne poznamo. Morda imajo prav tisti, ki trdijo, da je vplivala tudi na vreme. Meteorologija je mlada in še zelo nepopolna znanost. Koliko je še drugih učinkov boja, požarov, prekopavanja zemlje, koliko individualnih dogodkov, o katerih ne moremo voditi računov?

Vse pa vendar ni odeto s krivnostjo, in če ni človek vsegaveden, ni to razlog, da ne bi porabil znanja, ki ga ima. Mnogo učinkov vojne ja očitnih kakor na dlani, mnogo jih je lahko spoznati z majhnim trudom. Koliko je bilo mrtvih, koliko trajno pohabljenih, nam razodeva statistika. Kar se more prešteti, ni tajnost. Izgube narodnega premoženja, državni dolgovi, uničeni ali pokvarjeni prirodni viri — vse to se lahko pregleda in preračuna.

Mnogo, mnogo je znanega, in še mnogo nam povedo doslej nedovršene študije in raziskave. Vprašanje pa je, ali se bomo poslužili za bodočnost tega, kar nas uči strašni nauk komaj minole preteklosti? Ali se zadovoljimo s tem, da bomo imeli vse lepo zapisano in zaznamovano, ali pa se bomo potrudili, da izvedemo iz tega posledice, da popravimo, kar je mogoče popraviti, da se obvarujemo v bodoče včerajšnjih zmot, da odpravimo, kolikor je v naši moči, pogoje, ki so povzročili znane strašne učinke

in ki bi jih morali zopet povzročiti, če ostanejo neizpremenjeni.

Politika je praktična poraba izkušenj. Pogostoma se rabijo izkušnje in njih nauki napačno, in tedaj je tudi politika, osnovana na tem, napačna in slaba. Pogostoma se prezirajo izkušnje, in tedaj je razočaranje neizogibno. Dobra politika zahteva preciziranje izkušenj in pravilno, smotreno aplikacijo naukov, ki jih podajajo. Dobra politika je pogoj dobrega življenja skupnosti. Saj ni politika in njen namen nič drugega, kakor urejanje skupnega življenja.

Vojna je bila šola, nenavadno mnogostranska in nenavadno drago plačana šola. Od njenih virov, pa do njenih skrajnih posledic je vse nauk. Mnogo se je premlevalo vprašanje, zakaj je izbruhnila vojna in kako je bilo mogoče, da se je v prosvetljenem dvajsetem stoletju svet izpremenil v pozorišče moritve in prelivanja krvi, ob katerem bi se zgrozil Atila in Džingiskan. Še vedno se zbirajo dokumenti, pišejo razprave, predlagajo dokazi, preiskuje odgovornost. Vse to je koristno, če se dela z namenom, da se dožene resnica. Ali poleg vsega tega in nad vsem tem stoji dejstvo, da mora tej baje zadnji vojni prej ali slej slediti nova, morda zopet zadnja vojna in kljub vsej prosvetljenosti stoletja najbrže še neprimerno groznejša od te zadnje, če ostanejo neizpremenjeni tisti vzroki, katerim se mora pripisati ta.

Vprašanje "Kdo je odgovoren?" — je starokopitno, napačno in v naši dobi racionalistične znanosti neumestno. Oboroženi z rezultati moderne pozitivne vede vemo, da e ideja osebne odgovornosti dedščina starih časov neznaja, ko je človek verjel v vsegamogočnega Boga, čigar volja določa, ali naj pade las z naše glave ali ne, obenem pa tudi v svobodno človeško voljo — v gorečo vodo in v gaseč ogenj. Učili smo se razumevati, da krade tat, ker mora krasti, in da moli pobožnež, ker mora moliti. In tisti, ki so nagnali milijone na vzajemno grozno ubijanje, so ravnali prav tako, kakor so po svojih podedovanih nagonih, po svoji vzgoji, pod pritiskom vseh sil, ki so učinkovale v njih, morali ravnati.

Vprašajmo rajši: Kaj je povzročilo, kaj je zakrivilo vojno? Vprašanje bo s stališča znanosti pravilnejše, a rezultati bodo imeli tudi več praktične vrednosti. Ljudi bi lahko kaznovali. Pikantno bi bilo videti kajzerja, posnemajočega Napoleona na Sv. Heleni, nemške generale, ki jih ženo žandarji, kancelarje in ministre ostrizene, v kaznilniški obleki. Le — kaj bi se s tem doseglo razun pikantnosti?

Kakšne razmere so ustvarile pogoje za vojno — tudi ljudi, ki so razpošiljali ultimate in vojne napovedi in ukazovali mobilizacijo in sanjali o zmagah in o svetovnem gospodstvu, ljudi, ki niso niti na najvišjih mestih nič drugega, kakor produkti razmer?

Kakšne možnosti se odpirajo pred nami, če storimo to, če se nam posreči raziskava, če dožemo vzroke? Takoj nastopimo tedaj lahko z drugim vprašanjem: Katere razmere bi se morale izpremeniti in kako bi se morale izpremeniti, da se ne bi ponovilo, kar se je zgodilo? In koliko moči in sredstev imamo, da povzročimo in dosežemo tako izpremembo? Ali nam je mogoče odstraniti pogoje vojne? Ali jih moremo vsaj omejiti, in koliko?

Odgovor na ta vprašanja nas lahko privede do praktičnega dela in nas naredi v življenju večje, kot smo bili . . . * * *

Razni so vzroki tragedije, ki se je odigravala na odru sveta v mnogih krvavo grozljivih dejanjih. Nekatere so toliko ponavljali, da so postali vsakdanji. Kakor je njih število veliko, se vendar lahko zberemo v malo skupino in so pravzaprav le razni izrazi in deli enega samega glavnega vzroka. Socialni sistem naše družbe je glavni krivec.

Grešila je avtokracija. Ni dvoma, da je Nemška vlada je sama objavila spise, jasno izkazuje krivdo pruskim mogotcev. Znano je, kaj se je godilo na dunajskem Ballhausplatzu in kakšne mreže so se pletle preko Sofije in Carigrada. Toda ni li bil Viljem Hohenzollern del tega socialnega sistema? Ni li bila avtokracija integrirana v njem? Ali bi bil Berchtold mogoč v vsaki družbi?

Avtokracija obsega velike nevarnosti. Tudi vojna nevarnost je med njimi. Brez velikega duševnega napora spozna vsakdo lahko, da ne moremo biti ne en dan varni katastrofe, če ima posabezen človek ali majhna skupina ljudi moč, da izzove klanje. Odstranitev avtokracije je torej gotovo neizogiben pogoj za večjo varnost svetovnega miru. Ali zdravniki nam pravijo, da ni nujno odstranjena bolezen, če so odpravljeni nekateri njeni vidni simptomi. Bula je izginila, v krvi pa čaka strup na novo priliko. Nekoliko kron je danes manj na svetu, ali skeptik dvomi, da je zaradi tega že konec vsake avtokracije. Še poznamo nekoliko tronov, na katerih trdijo ljudje, da jih je milost božja posadila tja. In situacije opazujemo, v katerih se odpravljene avtoritete lahko zopet prikažejo, ali pa se dvignejo novi. In poleg kronanih avtokratov se oglašajo nekronani, nič manj gospodstva željni, nič manj oblastni od onih.

Malo pomeni, da je segnanih nekoliko avtokratov, dokler imamo na svetu ogromno leglo avtokracije. Človeštvo je bo varno še le tedaj, kadar ne bo več semenišč in cvetličnjakov zanjo. Danes pa ji je še bogato pognojeno in njene možnosti so še ogromne.

Politična avtokracija je le ena panoga. Gospodarska avtokracija nam kaže drugo stran, nič manj nevarno od prve. Kajzer Viljem je politično postavljala svojo voljo nad ves narod in z zakoni določal, kaj sme in česa ne sme. Miljar-

dar postavlja svojo voljo nad armado podložnikov z močjo svojega bogastva in uravnava njih življenje s svojo gospodarsko silo. Francjožefovi sodniki so v imenu cesarja vrgli v ječo človeka, ki se je drznil misliti po svoje. Veleindustrijalec obsodi človeka iz enakega razloga lahko na stradanje in pogibanje. Avtokracija v eni, avtokracija v drugi obliki, ali v vsakem slučaju avtokracija.

Ali se more reči, da je na takem svetu demokracija varna?

Dejali so pa, da se ne sme ponoviti, kar se je zgodilo koncem julija 1914. Pravili so, da mora mir dobiti zanesljivo, trdno podlago. Rekli so, da mora v ta namen pasti avtokracija.

Padla ni. Nekaj je strmoglavljene, in to je dobro. Ali nekaj je nekaj, zlomek ni celota. Pa sti mora vsa avtokracija, da bo mir varnejši.

V kajzerjevih možganih so se neprenehoma ponavljali spomini na Cezarja, Aleksandra Velikega, Karla Velikega, Napoleona . . . Mogočno je bilo njegovo hrepenenje, da bi s svojim žezlom mahal na vse štiri strani sveta. Le srečna vojna bi bila mogla uresničiti njegove sanje, in sklenil je vojno.

Preko Carigrada drži pot v Malo Azijo in dalje v Indijo, Perzijo, na Kitajsko. Nemški veletrgovec je v duhu preračunal, kakšne dobičke bi mogla prinesiti trgovina s temi deželami, če ne bi bilo treba romati z blagom okrog polovice sveta. Pot preko Carigrada bi bila dobičkonojna, in kajzer jo je hotel odpreti. In veletrgovec se je zazdelo koristno podpirati kajzerjeve načrte. Kajzerjeva cesarska ideja bi bila postala komična, če bi bila nasprotovala drugi dovolj močni ideji; postala je tragična, ker se je vjemala z njo.

Viljemove sanje so se razblinile in z njimi Kruppove in druge.

Ideja je ostala. V Perzijo, na Kitajsko, na Sansibar, v zapadno in vzhodno Afriko in v mnogo drugih krajev gledajo poželjive oči dobičkaželjnih veleindustrijalcev in velekupčevalcev. V tej in v drugi in v tretji deželi so enake želje. Skromnost se nerada družijo z njimi. Kapital ima v sebi svoje zakone. Prvi je nagon sebeohrane. Ne le riba in medved in človek, ampak tudi ideje in institucije imajo ta nagon. Organizem se mora hraniti, da ne pogine. Konj potrebuje ovsu, človek kruha, kapital profita. Kje ga dobi ameriški kapital, če ga pobere angleški? Kaj ostane angleškemu, če si ga prilasti japonski?

Pustimo zastarele besede o hudobnosti in požrešnosti, pa si rajši pokličimo v zavest, da se kapitalizem ne more odreči konkurence. Dobiček je zanj življenski pogoj, in kadar pride ta v nevarnost, ne more biti izbirčen glede na sredstva. "Sila kola lomi", je pregovor, ki prihaja do veljave, kadarkoli res nastopi sila. In eno najmočnejših sredstev za zavarovanje profita je

vojna. Ali ima ameriški, francoski ali angleški podjetnik boljše srce, je vprašanje za otroke. Vsi so lahko rahločutni in polni milobe. Toda vsi ravnaajo po zakonu. Ne v ljudeh, temveč v instituciji je nevarnost. Dokler bo na svetu sistem, ki povzroča take silne spore, da se zdi za njih ugodno rešitev tudi vojna manjše zlo, ima vojna svoje pogoje in Damoklejev meč visi vedno nad človeštvom.

Nadomestitev nevarnega sistema z varnejšim je pogoj za večjo varnost miru. Pasti mora avtokracija, pasti mora tudi gospodarska konkurenca, sicer je bila zadnja vojna le predigra nove.

* * *

Ali je mogoč svet brez avtokracije? Ali je mogoča družba brez kupčijske konkurence?

Če je to utopija, je vsako prizadevanje zaman. Le fantasti bi bili, če bi hoteli preustvariti svet v nesoglasju z zakonom.

Socializem, ki študira družabne razmere, njen razvoj, njega črte, nam dokazuje, da je tak svet mogoč. Pravi nam še več: Razvojna tendenca gre naravnost v smeri družbe brez avtokracije in brez konkurence. Družba brez teh elementov se imenuje socialistična.

Že dolgo so bistri spoznavalci zakonov socialne evolucije znašali kamna za stavbo novega družabnega poslopja. Razumevanje velikih družabnih problemov se je širilo, zlasti v razredu, katerega interesi so najbolj prizadeti, med delavstvom. Obenem so se množili v današnji družbi sami pogoji za preosnovo. Kajti take pogoje ustvarja kapitalizem sam v svojem razvoju.

Vojna je dala pojmovanju in gibanju mogočen sunek. Ne kajzer, ne Clemenceau ni name raval tega. Ali brez obzira na njih voljo ali nevoljo so se začela kolesa v tisočernih glavah drugače sukati. Kar se je godilo, kar so trpeli, doživeli in preživeli, je bilo močnejše in je bolj silno vplivalo. Povečala se je neznostnost razmer. Razširil se je krog nervozne nezadovoljnosti. Hrepenenje po novem se je mogočno okrepcalo. In prilike, v katerih more novo oživeti, so se pomnožile. Razvoj kapitalizma je v mnogih panogah dosegel stopnjo, do katere bi bil v takozvanih normalnih časih potreboval še dolgo pot. Prevzetje mnogih podjetij, ki so bila pred vojno še povsem nezrela za to, v socialno upravo, je postalo mogoče, in stalno se množi njih število. Prometna sredstva se izpopolnujejo in pospešujejo zblizanje dežel in narodov, ter omogočajo v dohledni dobi skupno gospodarstvo.

Kar se je zdelo še pred kratkimi leti oddaljeno in komaj prihodnjim generacijam dosegljivo, dobiva vse jasnejše oblike. Tla za popolnejšo družbo se pripravljajo in kmalu bodo povsem pripravljena. Pogoji za socializem se dopolnjujejo.

Ali tla potrebujejo oračev in kopačev in sejavec, in za letino je treba žanjcev, za žito mlinarjev.

Razvoj pomaga ljudem do sredstev; porabiti jih morajo ljudje. Ali jih vidite? Ali ste pripravljani, da jih porabite prav?

Bodočnost vas kliče. Knjiga zgodovine se odpira in kažejo se nepopisani listi. Tisti, ki pridejo za nami, bodo držali pero v rokah in zapisali, kako smo razumeli svoj veliki čas. Kaj jim damo, da zapišejo?

Priliko vam daje doba. Pot vam kaže socializem. Moč si ustvarite v edinosti. Orožje si pridobite z razsvetlitvijo duha. Poklicani ste. Kako se boste odzvali?

Med kapitalisti in zagovorniki kapitalizma je gotovo mnogo racionalistov. Ker ne predstavljajo posebnega sveta, posebej ustvarjenega, ne more biti drugače, kakor da so tudi neumni ljudje in celo pravi idioti med njimi. Ali tisti, ki imajo normalne glave in niso udarjeni z absolutno lenobo, vedo lahko mnogo več kakor velika masa, ker so imeli več prilike, da se kaj nauče. In četudi se vozijo ob nedeljah v sijajnih avtomobilih v cerkve, vendar verujejo bolj v evolucijo, kakor knjige starega testamenta. Če bi verjeli v novi zakon, sploh ne bi mogli biti, kar so, zakaj nebeškega kraljestva gotovo ne bi hoteli zapraviti, vedeti pa bi morali, da ga kot bogatini nikdar ne morejo doseči — vsaj ne po besedah, da pride prej vrv — ali kakor pravijo nekateri, velblod, skozi šivankino uho, kakor bogatin v nebesa. Da poznajo tekst, pa vendar ne odvržejo bogastva, je dokaz, da ne verujejo v pismo. Lahko se torej sklepa, da verujejo bolj v znanost. In ker je evolucija temeljni kamen moderne znanosti, morajo logično verjeti v evolucijo, ki jo celo duhovniki bolj in bolj priznavajo, če niso tako zmedenih možganov, kakor kakšna kutarska relikvija iz srednjega veka.

Zakon evolucije nam kaže, da se razvijajo vse oblike iz nižjih v višje. In nižje se morajo umikati višjim. Niti milijarder se ne zgraža več, če sliši, da so bili njegovi prapradedje opičjega rodu. Umevno se jim zdi, da se je solnčni sistem razvil iz svetovne megle, da se je naša za bivanje kolikor toliko primerna zemlja razvila iz ognjene ogromne oble. Povsod jim je razvoj umeven. In če slišijo kaj o Nietzscheju, verjamejo tudi v bodočega nadčloveka.

Tudi o človeški družbi vemo, da ni njena sedanja oblika večna. Ali na tej točki se spotakne kapitalistična logika. Vse se razvija iz nižjih oblik v višje. Vse. To bi torej vsekakor moralo veljati tudi za družbo. In dosedanja zgodovina potrjuje to. Razvijala se je družba doslej res iz nižjih oblik v višje. Ali more biti razvoja naenkrat konec? ... Nikjer ga ni. Ali kapitalistu ne gre pa ne gre, da bi priznal, kar mu ni prijetno. Višja oblika ne more biti sedanja oblika. Kapitalistu pa ugaja prav sedanja oblika, in ker mu ugaja, se zagrizo tako v nelogično idejo njene trajnosti, da se skrega s svojo pametjo ... Toda kaj pomaga to? Smrt lahko tajimo, ali smrti ne odpravimo.

OTON ZUPANČIČ:

Pesem žebjarjev.

Od štirih do ene,
od štirih do ene
so zarje rumene,
so trate zelene,
od štirih do ene
vodá nam kolesa, mehove nam žene,
nad nakli smo sključeni;
vsi, fantje, možjé in dekleta in žene
od štirih do ene
že vsi smo izmučeni.
Vodá nam kolese, mehove nam žene
od štirih do ene,
od štirih do ene.

Pol treh, pol treh —
spet puha nam meh!
Žareči žebli so nam v očeh,
do osmih zvečer žebji, žebli v očeh.
Od štirih do ene
vodá nam kolesa, mehove nam žene,

od osmih do treh
žareči žebli, žebli u očeh . . .

Smo jih v polje posejali?
Po polju naši žebli cveto —
poglej v nebo:
vanj smo jih kovali
od štirih do ene, do osmih od treh,
da nam bodo tudi ponoči v očeh . . .

Pa ondan sem pred zrcalom postal:
O, kakor da sem po sebi koval!
O, kakor da delam ves božji dan greh
od štirih do ene, do osmih od treh!

Od štirih do ene,
od štirih do ene
vodá nam kolesa, mehove nam žene,
do osmih od treh
žareči žebli, žebli v očeh . . .

Iz albanyjske preiskave.

O "preiskavi" proti socialističnim poslancem v Albany pise sotrudnik revije "Collier's National Weekly":

"Ko se je razprava pričela, ni bilo v zbornici prostorčka, ki ga ne bi pokrivala noga gledalca. Vsakdo je pričakoval senzacionalen razvoj. Govorilo se je — in kar se mene tiče, me obliva rdečina ob prizanju, da sem na pol verjel — da je bil najmanje eden izmed obtožencev v direktni zvezi s Trockijem in Ljeninom z določenim namenom, da se strmo-glavi vlada Zedinjenih Držav siloma in nadomesti z boljševizmom. Priznavam: Nasedel sem. Le da bi bil moj ponos bolj zadet, če ne bi bil imel tako velike družbe.

Vsakdo je pričakoval kakršno koli resnično melodramatično izpostavo z obremenjevalnimi pismi, podpisi, prevedenimi šiframi in z vsem, kar spada k temu.

Čakali smo dva dneva, ko se je govorilo in govorilo, preden se je pričelo predlaganje dokazov, in tedaj smo se nagnili naprej, v največji napetosti, čakajoči na trenotek.

Čakali smo in čakali in čakali. Slišali smo konstitucijo Socialistične stranke, dokument, ki je približno tako tajen, kakor mestni razkaz; čitali so nam ga naravnost na seji.

Čakali smo, medtem ko je odsek svetovalec čital socialistične govore, izrečene pred tisočeri ljudmi in tiskane po časopisih. Čakali smo, medtem ko so slavnostno predlagali kot dokaze iztise "Calla", newyorškega socialističnega lista, ki se prodaja na vsakem vogalu. Čakali smo, medtem ko so čitali izvlečke iz raznih letakov o socializmu in boljševizmu, ki so bili vsi manj revolucionarni in manj sijajni, kakor kateri koli tipičnopolitični essay Bernarda Shawa, in so obsegali manj besednega di-

namita, kakor ga je mogoče najti v katerem koli uvodnem članku lista te ali one stranke v času ostre kampanje.

Dan na dan sem odhajal iz zbornice, vprašujoč po odgoditvi seje: "Ali je to vse?"

Dan na dan so mi slovesno zatrjevali, tisti, o katerih se je mislilo, da vedo, da se odpre jutri pekel in da bo vseh pet suspendiranih mož zmečkanih na kašo pod ogromno težo dokazov.

Vsa legalna mašinerija države New York je prinašala odsekovemu svetovalecu živeža. Vsi dokazi, kar jih je nabral Luskov legislativni odbor za preiskavo boljševizma, ki je preiskaval s stroški, prečenjenimi na 80,000 dolarjev, so bili pri roki. Hotel-ski hodniki so bili vsi polni agentov justičnega oddelka in specialni policisti so bili pripravljene na pomoč, da postane demokracija ne le varna, ampak izključno porabna za republikance in demokrate.

Legalne glavne čete odseka je vodila dvojica najodličnejših strategov newyorške odvetniške bare, Martin W. Littleton in John B. Stanchfield. Poveljevala sta bateriji osmerice.

Tej družbi se je posrečilo dokazati, kar so vedeli vsi ljudje vsakdanje inteligentnosti že davno. Dokazali so na primer, da je bila socialistička stranka nasprotna vojni in da zagovarja priznanje ruske sovjetske vlade, doprinesli pa niso ne enega resničnega dokaza, ki ga ne bi bilo mogoče kupiti, kjerkoli se prodajajo časopisi, ali pa slišati na javnem shodu.

Toda prišel je senzacionalen vrhunec. Sedemnajstletno dekle iz Brooklina je pričalo, da je pred dvema letoma, ko je bila stara petnajst let in prav ko so Zedinjene Države vstopile v vojno, videla Charlesa Solomona, enega izmed obtožencev, na nekem shodu pluniti na ameriško zastavo. Solomon je to tajil. Na shodu so bili navzoči vojaki in policisti. Povedano je dovolj."

PERCY WARD:

Ateizem in amerikanizem v javnih šolah.

(Predavanje pod avspicijami "Chicago Rationalist Society".)

Zadnjega 11. novembra je bil dan premirja — prva obletnica dneva, ko so krščanski narodi sveta odložili orožje. "Chicago Daily Tribune" s tega dneva je pisala: "Od 11.00 do 11.01 dopoldne . . . napravi vse mesto presledek v tihem tributu za tiste, ki so umrli v vojni. Vsi obrazi bodo obrnjeni proti vzhodu in glave bodo nagnjene v molitvi."

Pri Crane Junior College sta dva dijaka, Jacob Sacks in Albert Struve, spoštljivo prosila principala William J. Bartholfa za oprostitev od te vaje, ne da bi hotela izražati kakšno nespoštovanje spominu vojakov in mornarjev, ki so izgubili življenje v vojni, ampak ugovarjala sta religiozni obliki vaje. Principal Bartholf je odgovoril na njiju uljudno prošnjo s tem, da ju je suspendiral.

Zadeva je prišla na razpravo v ponedeljek, dne 17. novembra v uradu superintendenta čikaških javnih šol. Albert Struve ni prišel. Na mesto njega je prišel njegov brat, toda zaslišanje mu ni bilo dovoljeno. Jacob Sacks pa je bil tam s svojim odvetnikom Leopoldom Saltielom. Navzoči so bili tudi superintendent James E. Armstrong, pravnik šolskega sveta William A. Bither, principal Bartholf in neki agent zvezne vlade.

Suspendirani dijak Sacks je ugovarjal, da ni bil nelojalen napram vladi. Dajel je, da je prosil za oprostitev od zahteve, da obrne obraz proti vzhodu in da nagne glavo v molitvi, ker mu branijo to njegova verska načela. Vprašali so ga, kakšna da je njegova vera. Odgovoril je, da nima vere in da je ateist, in da se mu zdi ukaz za obračanje obraza k molitvi proti vzhodu prepodoben mohamedanski ceremoniji. Poskušal je o tem razpravljati z navzočimi šolskimi uradniki; toda pravnik šolskega sveta je odrezal vsako razpravo, češ Sacks je priznal, da je ateist in ni hotel obrniti obraza proti vzhodu, in zato da ga ni mogoče dalje zaslišavati. Pravnik Saltiel je vprašal: "Ali mislite reči, da se fant lahko izključi iz šole zato, ker je ateist?" in dodal je: "Mnogo naših vodilnih mož je bilo ateistov." Pravnik Bither je odgovoril: "Ne prav mnogo!" In oba dijaka sta bila trajno izključena.

Fanta sta bila izključena, ne da bi jima bilo dokazano, da sta zakrivila le eno nepatriotično besedo ali dejanje. Izključena sta bila, ker sta po svoji vesti prosila za oprostitev od religiozne ceremonije — od obračanja obraza proti vzhodu.

Obračanje proti vzhodu je običajno v katoliški in v nekaterih protestantovskih cerkvah. Ostanek obožavanja solncea je. Stari pogani so se obračali proti vzhodu — tja, kjer se prikazuje solnce — da ga obožujejo. Kadar zatiskajo kristjani oči pri molitvi, posnemajo oboževalce

solncea, ki zatiskajo oči, kadar pogledajo v molitvi v solnce.

Uradniki našega šolskega sveta so izključili dijaka iz naših javnih šol, ker ni maral izvrševati religiozne ceremonije obračanja obraza proti vzhodu, in ker je priznal inkvizitorjem šolskega sveta, da je ateist. In dijaki v šoli, iz katere je bil izključen, bodo nadalje peli "Sweet Land of Liberty". V resnici je to "dežela svobode" — za krščanske bigotneže. Naše šolske otroke uče tudi, da pojo o naši deželi kot "domu svobodnih ljudi" — "doma", v katerem uživajo uradniki krščanskega šolskega sveta "svobodo", da preganjajo dijake, ki imajo drugačno mnenje o Bogu in molitvi in obračanju obraza proti vzhodu.

Z izključitvijo dijaka iz javne šole zaradi njegovega ateizma so naši šolski uradniki grobo kršili našo ustavo. Krivi so neodpušljivega izdajstva načel amerikanizma. Zedinjene Države so sekularna republika. Noben municipalni, državni ali zvezni uradnik nima konstitucionalne pravice preganjati državljana zaradi njegovega verskega ali brezverskega nazora. Ta dežela predstavlja baje demokracijo, ne pa teokracije. Med temeljnimi kamni naše republike je načelo absolutne ločitve cerkve od države.

Ustanovitelji naše republike so opazili pogubne učinke zveze med državo in cerkvijo v Evropi in v ameriških kolonijah. Zato so modro položili v našo zvezno ustavo trdne ukrepe, ki naj bi obvarovali narod verske tiranije. Večno hvaležnost so zaslužili sestavljalci "Liste pravic", ki obstaja iz enajstih dodatkov k ustavi, s prvimi besedami prvega dodatka, ki se glasi: "Kongres ne sme sprejeti nobenega zakona, ki bi uveljavljal kakšno vero ali ki bi prepovedal svobodno izvrševanje kakšne vere." Konstitucija s tako odličnim načelom je bila zdrava konstitucija. Izgnati dijaka iz naših javnih šol, ker je ateist, se pravi ravnati z ameriško konstitucijo kakor s "krpo papirja".

Konstitucija Zedinjenih Držav je ateistična konstitucija. Okrog štiri tisoč besed obsega; in ne enkrat ni v njej besede "Bog" — ne enkrat. Naše konstitucije ni navdahnil sveti duh. Navdihnili jo je genij ljudi kakor Thomas Paine, George Washington, Thomas Jefferson — samih "nevernikov".

Po veliki večini niso možje, ki so sestavili našo konstitucijo, verjeli v krščanski nauk. Reverend doktor Wilson je v neki pridigi, objavljeni leta 1831 v "Albany Daily Advertiser", izjavil: "Skoraj vsi ustanovitelji našega naroda so bili neverniki . . . Ko je bila vojna končana in zmaga dosežena nad sovražniki . . . je bila izdelana konstitucija in Bog je bil zanemarjen. Ne

da bi bil le pozabljen. Z glasovanjem je bil absolutno izključen iz konstitucije. Poročilo o postopanju, kakor ga je objavil tajnik Thompson, da se je resno razpravljalo o vprašanju, ali naj bo Bog v konstituciji ali ne. In po dolgi debati so vedoma odglasovali proti njemu." In v deželi, ustanovljeni od ljudi, ki so izključili Boga iz ustave, je dijak izključen iz javne šole, ker ne priznava Boga!

Še več dokazov imam za brezbožni značaj zbora, ki je sestavil zvezno ustavo. Storjen je bil poizkus, da bi se zbor otvoril z molitvijo. Franklin pravi — jaz citiram Franklinova dela, Sparksovo izdanje, peti zvezek, stran 155 —: "Zbor, izvzemši tri ali štiri osebe, smatra molitev za nepotrebno." Zbor, ki je izdelal ameriško konstitucijo, je smatral molitev za nepotrebno. Dijak, ki je mislil natančno tako, je izključen iz ameriške javne šole, v kateri uče dijake spoštovati spomin na tiste, ki so nam dali konstitucijo, neposvečeno z molitvijo.

Zedinjene Države niso krščanska dežela. To dejstvo bi bilo treba vtepti v možgane naših šolskih uradnikov, tudi če bi bilo treba zdravniške operacije za to. V času vlade George Washingtona je bila napravljena neka pogodba med Zedinjenimi Državama in tripolitansko vlado. Ta pogodba ima uradni podpis George Washingtona kot prezidenta. V njej je sledeča izjava: "Vlada Zedinjenih Držav ni v nobenem smislu osnovana na krščanski veri."

Thomas Jefferson je bil osem let naš prezident. Ves ta čas ni izdal ne ene verske proklamacije. Nekoliko duhovnikov ga je nekoč prosilo, naj določi dan za post in molitev. Jefferson je odpisal častitim gospodom: "Menim, da je vladi Zedinjenih Držav po konstituciji prepovedano vmešavanje v religiozne institucije, njih nauke, discipline in vaje. Prezidentu Zedinjenih Držav je dana le civilna moč." In drugič je pisal Jefferson: "Mišljenje je nekaj, s čimer nima vlada kaj opraviti. Ne more me boleti, če pravi moj sosed, da je dvajset bogov, ali pa da ni nobenega. To mi ne izprazni žepa in mi ne zlomi nog. Le zmota potrebuje podporo vlade. Resnica stoji lahko sama." In tu imamo lepi odstavek iz pisma, ki ga je Jefferson pisal svojemu mlademu bolj všeč spoštovanju razuma kakor slepi strah." nečaku Petru Carru: "Brez strahu preiskuj tudi existenco Boga. Zakaj če je Bog, mu mora biti bolj všeč spoštovanje razuma kakor slepi strah."

Nimam li vpričo teh dejstev, ki dokazujejo, da je naša dežela sekularna, ne pa verska republika, pravice reči, da niso bigotni svetohlinci, ki so izključili Jakoba Sacksa iz Crane Junior Collega, sposobni za službo javnih šolskih uradnikov? Naj bi bili učitelji v kakšni nedeljski šoli. Ali se obračajo dijaki proti vzhodu in kimajo Bogu, ali ne, se nič ne tiče uradnikov javnih šol v deželi s konstitucijo, iz katere je bil Bog odstranjen. To je stvar za duhovnike.

Pravi Američani niso tisti, ki nizkotno izrabljajo patriotizem v interesu duhovništva. Stoprocenten Američan je tisti, ki vzdržuje brez strahu ameriško načelo o popolni ločitvi cerkve od države.

Versko preganjanje dijakov v naših javnih šolah gre za tem, da ustvari ameriške državljane z nižjim duševnim značajem. Če postanejo naši šolski uradniki zasledovalci krivovercev, morejo loviti in kaznovati le poštene brezverce. Naši šolski inkvizitorji ne morejo vjeti ateističnega dijaka, ki skriva svoj ateizem in se dela kristjana; če bi bil Sacks skrival svoje mišljenje o Bogu in molitvi, če bi se bil obrnil proti vzhodu in se delal pobožno idiotičnega, ne bi bil nikdar izključen. Če bi bil hinavec, strahopetnež in lažnjivec, bi bil lahko še vedno dijak na Crane Junior Collegu. Ker pa je bil duševno neodvisen, ker je po pravici in pogumu odgovoril "da" na impertinentno vprašanje, če je ateist, so ga izključili iz šole. Načelnik Barthof daje svojim dijakom lepo pripravo, da postanejo neustrašeno pošteni ameriški državljani! Ali plačujemo čedne plače svojim šolskim uradnikom zato, da izdelujejo iz ameriških otrok kandidate za Ananias Club? Z religioznim siljenjem ne boste nikdar napravili pravih patriotov iz otrok. Dokler bomo pošiljali intelektualne nepoštenjake iz naših šol, bomo imeli zadostno zalogo političnih nepoštenjakov za svoj kongres.

Če vsiljujejo naši javni šolski uradniki dijakom molitev pod plaščem patriotizma in pod prettnjo izključitve in bojkota; če razglašajo ateizem za zločinski in nepatriotičen: tedaj niso več služabniki občinstva, ampak postanejo lajiki duhovništva. Ali naj se žrtvujejo interesi naših šol interesom cerkva? Ali naj se naše šole izpremene v cerkvene otroške vzgojevalnice? Ali naj se cerkvena klečala napolnijo s šolskih klopi? Ali naj bo našim šolskim uradnikom dovoljeno, da napravijo šolske otroke pod pretvezo "varnosti za demokracijo" varne za krščanstvo?

Če vodijo javni šolski uradniki v uradu šolskega sveta krivoverniške preiskave, izpreminjajo naš šolski sistem v sveto inkvizicijo. Ali naj bodo dijaki v javnih šolah podvrženi verskemu katehiziranju in izpraševani: "Ali verujete v Boga?" Naj li bodo izganjani, če pošteno odgovore "ne", pa puščeni na miru, če nepošteno odgovarjajo "da" — in s tem dokazujejo, da so izvrstna surova materija za cerkveno članstvo? Ali naj uvedemo v naše javno šolsko življenje greh "krivoverstva" in vcepimo šolskim otrokom duha verskega sovraštva, ki je tisoč let pokrival Evropo s solzami in krvjo in plameni? Ali naj povzbujamo dijake, da smatrajo svoje neverujoče tovariše za okužene, neprimerne za družbo tistih, ki verujejo v Boga, zapirajo oči v molitvi in gledajo na vzhod.

Vsiljevanje religioznih ceremonij v naših javnih šolah pomeni rabo javnega denarja za sektarske namene. Naše šole se vzdržavajo z

davki, nabranimi od vseh državljanov — od nekristjanov prav tako, kakor od kristjanov. Rabiti denar nekrščanskih davkoplačevalcev za podpiranje religije, v katero ne verujejo, je moralnost cestnega roparja. Nobena večina, pa naj bo velika, kolikor hoče, nima moralne pravice, da bi silila manjšino na plačevanje za pouk in vaje vere, ki je ta ne veruje. Vzemimo, da bi bili ateistični davkoplačevalci v večini v Chicagi. In dejmo, da bi bili naši šolski uradniki ateisti. Kaj bi mogli krščanski državljanji reči, če bi se njih davčni denar skupaj z ateističnim rabil za ateistični pouk v javnih šolah? In kaj bi dejali krščanski davkoplačevalci, če bi ateistični šolski uradniki izključili iz javne šole dijaka, ker je na vprašanje priznal, da je kristjan?

Religiozni sektarizem ne sme biti pripuščen v javne šole. Skupne šole bi morale biti skupnata, kjer bi se mogli otroci državljanov vseh verskih izpovedanj in brez vsakega verskega izpovedanja shajati na podlagi popolne enakosti, zato da postanejo — ne kandidatje za Novi Jeruzalem, ampak koristni in inteligentni ameriški državljanji.

Ali je neverovanje v Boga neloyalnost napram naši vladi? Če mislijo šolski uradniki z besedo "Bog" prezidenta Wilsona, tedaj bi imeli senco opore. Ali je ateizem protiameriški? Kajzer je bil protiamerikanec, toda bil je za Boga. Polkovnik Ingersoll je bil navdušen ameriški patriot. Toda v Boga ni verjel. Abraham Lincoln ni verjel v osebnega Boga. William H. Herndon, ki je bil dvaindvajset let Lincolnov pravniški družabnik, pravi v svojem "Življenju Lincolna" ("Life of Lincoln"), stran 445 in 446: "Leta 1854 me je (Lincoln) prosil, naj črtam besedo "Bog" iz nekega govora, ki sem ga bil spisal in mu čital, želeč njegove kritike, češ da kažejo moje besede na osebnega Boga, medtem ko je on vztrajal na tem, da ni bilo nikdar take osebnosti." Ali naj učimo dijake v naših šolah, da je bil Lincoln "neamerikanski"?

Vera v Boga je tisto, kar je neameriško. Ideja o bogu sama na sebi je nedemokratična. Predstava boga je prišla do nas iz dni absolutne monarhije. Kristjani naslavlajo Boga kot kralja vseh kraljev. No, kmalu ne bo Bogu ostalo več kraljev, da bi bil kralj nad njimi. Kaj bo tedaj iz "kralja vseh kraljev"? Ali bo Bog tedaj demisioniral? Morda bo krščanstvo v bodočnosti v svojih molitvah nazivalo Boga prezidenta vsega vsemirja, in ga smatralo kot neskončno povečanega prezidenta Wilsona. Toda doslej smatrajo krščani Boga še vedno za monarha. Nanj gledajo kot na carja kosmosa, imperatorja univerza, kajzerja neba, kralja novega Jeruzalema, Velikega Mogula paradiza, sultana nebes.

Nebesa niso republika. Morda je to razlog, zakaj da ni Washingtona tam. Nebesa so "kraljestvo". Krščani molijo nebeškega kralja: "Pridi k nam tvoje kraljestvo". Nebeško kraljestvo je absolutna monarhija. Jehova ni izvoljen pred-

sednik, niti na štiri leta ne; ni izvoljen z ljudskimi glasovi svetnikov. Če bi bil, bi imel Teodor Roosevelt priliko, da bi kandidiral proti njemu. V nebesih vlada avtokratična volja Boga, ne pa demokratična volja angeljev. V nebesih ni ne moške ne ženske volilne pravice. V nebeškem kraljestvu ni parlamenta, ni zbornice poslancev, ni senata, ni rajhstaga, ni dume.

Ni li neameriško od strani uradnika ameriškega javnega šolskega sistema, če izključi dijaka, ker se noče pokloniti v molitvi pred neskončnim Jurjem III.? Kakšna republika je to, ki ima človeškega prezidenta, pa božanskega kralja? Krščansko božanstvo je najbolj avtokratična predstava monarha, ki je kdaj zašla v človeško domišljijo. Nobenega zemeljskega kralja ne priznamo. Zakaj izključiti fanta iz javne šole, ker ne priznava nebeškega kralja? Zamislite si načelnika ameriške javne šole, ki konskribira dijaka za službo kralja — kralja vseh kraljev. Zamislite si zmedo v glavi takozvanega Američana, ki odklanja politično monarhijo, obenem pa ne le sprejema sam zase religiozno monarhijo, ampak jo skuša še drugim vsiliti.

Če bi prišel krščanski Bog v to deželo, mu ne bi moglo biti dovoljeno, da se izkrca, ker je sovražen ameriški obliki vlade. Najprimcnejši prostor za Boga v republiki je muzej, poleg egiptovskih mumij.

Ateist je pravi, temeljiti demokrat. Ateisti delajo svet res, da bo varen za demokracijo. Da postane svet res varen za demokracijo, ni le treba spraviti zemeljske kralje z njih tronov. Iz mišljenja ljudi moramo odpraviti tudi predstavo o monarhu na nebu. Če storimo to, se ne bodo tisti, ki zaslužujejo in izkoriščajo ljudstvo, mogli pozivati na avtoriteto neskončne božanske sile. Tedaj ne morejo gospodarji sveta več nastavljati duhovnikov, da groze sinovom dela s prokletstvom nebeškega gospodarja. In tedaj bomo imeli resnično demokratičen svet — svet brez gospodarja, svet brez sužnjev.

Rev. Joseph F. Newton — torej ne veliki Newton, ki nas je seznanil z zakonom teže — ampak pridigar takozvane Divine Paternity Church v New Yorku, se zelo pritožuje zaradi stanja vere v Ameriki. V neki pridigi vzdihuje, da je dvajset odstotkov pastorjev, ki so bili pred vojno z njimi, zapustilo pridiganje in si poiskalo druge poklice. Se bolj ga muči to, da obiskuje od vseh 110 milijonov prebivalcev Zedinjenih Držav le 44 milijonov ljudi kakšno cerkev sploh.

Stvari so torej boljše, kakor bi bil človek mislil. Če se 66 milijonov ljudi v Zedinjenih Državah ne briga več za cerkvene predstave, mora biti med njimi vendar nekoliko milijonov, ki niso le brezbrizni, ampak so zavedno zapustili cerkev in spoznali, da imajo na svetu važnejše naloge. Newyorškemu pastorju gre hvala za to informacijo.

DR. LJUDEVIT KARELL:

Spartakovi predhodniki in nasledniki.

Na visoki skali, zroče daleč preko obale in morja, stoji sredi Sicilije svetišče enske boginje Demeter. Veljala je za zaščitnico otoka. Stari Sicilijanci so jo obožavali z žarkim navdušenjem kot pomočnico v potrebi in varuhinjo proti bedi. Ob času setve in žetve so prirejali njej za čast slavnosti. Blizu Ene se razprostira travnik, kjer je Pluto, črni bog podzemlja, ukradel Kore, najljubeznivejšo vseh devic, ko je vila venec iz evetie. Vijolice, hiacinte, narcise, rože in majaron izdihujejo tukaj tako opojne dišave, da izgubljajo lovski psi sled. Še je videti jamo, skozi katero je neusmiljeni vladar podzen — ki je moral biti pravzaprav premeten rudniški paznik — odpeljal svoj ljubki plen v temni Orkus.

V tej Eni, ki se danes imenuje Castrogivanni, je nosil Eunus v letu 146 pred Kristom svoje težke verige. Bil je eden prvih predhodnikov glasovitega vodje sužnjem Spartaka, po katerem se imenujejo danes komunisti v Nemčiji.

Od boginje posvečeni kraj, mila cvetna dolina ob njega vzhodu, v daljavi valovito morje, Etna, čigar dim se meša z oblaki, rajsko krasna, dišeča dežela — vse to je bilo v najhujšem nasprotju s strašno bedo sužnjem. Današnje delavske kasarne so palače v primeri s tedanjimi podzemeljskimi luknjami, v katerih so prenočevali trpini. Okenj, visoko nad podom napravljenih malih odprtih, ni bilo mogoče seči niti z iztegnjenimi rokami. Na golih tleh, kamaj za silo oblečeni, so "počivale" te dvonožne tvorine živali. Zjutraj so odhajali na polje; na nogah so imeli težke verige, na nekdanj svobodnem čelu jim je bilo vžgano z žarečim železom sramotno znamenje. Nekateri so bili okovani celo s pasjimi ovrtniki, kar je pomenilo, da so nekdanj skušali pobegniti. Z bičem so jih naganjali na delo, če so omagovali. Še le solnčni zahod jim je naznanjal počitek. Kot rimski krepostnik slavljani Cato je dejal: Sužnji so le za to, da delajo in spe. Noben dan počitka ni blažil njih trpljenja. Ni je muke, ki bi dosegla to stoletij je le kaplja v primeri s tem.

Nekoliko srečnejša je bila usoda tistih, ki so jih rabili za pastirje. Mogli so se vsaj svobodno gibati. Pač jim niso dajali hrane in obleke, temveč so jih odkazovali na rop in umor. Ko so uboga razečapana bitja v najbednejšem stanju prosila Demofila, enega najbogatejših zemljiških posestnikov v Eni, za obleko, jih je vprašal: "Ali hodijo potniki nagi po deželi?" To se pravi: Vzemite, kjer dobite! Zato so nastavljali za pastirje le najkrepkejše mlade moške in so tako vzgajali roparje in morilce, zaradi katerih je bila Sicilija nekdanj razupita. Šele kadar niso bili več sposobni za to, so dobili verige poljedelskih sužnjem. Povrh tega sta dala Demofilos in njegova žena Megallis vsak dan nekatere izmed njih zaradi najneznatnejših vzrokov izprebičati. Ni čuda, da jim je sovraštvo napolnilo duše in da niso mislili na nič drugega, kakor na maščevanje nad svojimi zatiraleci.

Med njimi je bil neki Eunus iz Sirije, ki je znal

prorokovati, požirati in bruhati ogenj in podobne trike. Ne le da je pripovedoval svojim bednim tovarišem, da se mu je prikazala sirska boginja in mu napovedala, da postane kralj, ampak zabavati je smel na tak način tudi svoje gospodarje, ki so se pri svojih razposajenih pojdinah razveseljevali ob njegovih produkcijah.

Slutili niso, kako hitro se je imelo izpolniti, kar so smatrali le za burko.

Sužnji, ki so verjeli njegovemu prerokovanju, so neke noči, nahujskani odnjega, sklenili, da se osvobode. Izgubiti niso mogli ničesar. Smrt ni mogla biti hujša od življenja. Štiristo se jih je dogovorilo; udeli so ponoči iz ječe, osvobodili ostale, naskočili ensko višino, presenetili svoje zatiralece, in pomorili, kar jim je prišlo pod roke. Ko se jim je ohladil prvi bes, so imenovali odbor sužnjem za posvetovanje in sodbo. Prva obtoženca sta bila Demofilos in Megallis, ki sta bila ušla naskoku. Oba sta bila umorjena, še preden sta dovršila svoj zagovor. Hčeri pa, ki je bila sužnjem vedno prijazna, so prizanesli.

V enskem gledališču je poslej zasedal prvi suženjski odbor. Nikakor ni bil to zbor krvoločnih, le na unor mislečih tovarišev. Izvolili so Eunusa za kralja (kot kralj se je imenoval Antiohus), Aheosa za vojskovodjo, vse meščane v Eni, izvzemši izdelovalce orožja, so pa obsodili na smrt. Svetišče boginje Demeter so postavili pod posebno zaščito. Kmalu je naraslo njih število na deset tisoč. Tri leta pozneje, 140 pred Kristom, jih je bilo vsled pridružitve bivšega sužnja in poznejšega roparskega poglavarja Kleona, sedemdeset tisoč. Devet let so se upirali rimskim vojskovodjem, ki so vodili izurjene čete proti njim.

Eden njihovih oddelkov je nekoč naletel na bogatega Gorgosa, ko je bil na lovu. Ko jih je od daleč opazil, se je obrnil proti mestu. Na svojem begu je srečal svojega očeta, ki je bil na konju. Ta je razjahal in rotil sina, naj zajaha konja in reši svoje mlado, dragoceno življenje. Sin pa je prigovarjal očetu, naj se reši. Medtem ko se je tako sinovska ljubezen prepirala z očetovskim nagnenjem, so se približali sužnji in ubili oba.

Sužnji pa niso le ropali in morili, ampak so spoštovali delo in so pustili pri miru vse, ki so ga opravljali.

Neslogi in izdajalstvu je bilo pripisati, da so deset let po prvi vstaji v vojskovanju izurjeni Rimljani zmagali. Eunus, prerok, kralj, čarovnik in osvobodivalec sužnjem, se je sam ubil sredi čete zvestih pristavev, ki so mu sledili v smrt.

Kakor je življenje tega Spartakovega predhodnika zanimivo in v marsičem privlačno, tako malo je znano. V tem oziru se je Spartakovim naslednikom bolje godilo. O mnogih izmed teh komunistov, o Angležu Morusu, o Francozu Babeouf, o Rusu Bakuninu so napisane debele knjige, dasi se niso njih načrti nikdar uresničili. Tem bolj čudno je, da se ve o nekem drugem Spartakovem nasledniku, čigar ko-

munistična država je res obstojala trideset let, dokler ni podlegla zarotam bogatinov, tako malo kakor o njegovem predhodniku Eunu. To je bil nekdanji kitajski cesar Šen Cung. V njegovem času, pred 850 leti, so imeli v deželi kite napreden komunizem. Imenovani cesar in njegov minister Vang Ngan Še sta napravali iz države edinega lastnika. Privatna last je bila odpravljena. Država je bila edini poljedelec, obrtnik in trgovec. Njej je pripadala vsa zemlja. Kmetom je dala brezobrestno seme, ki so ga vračali po žetvi. Določevala je pridelek vsake njive in cene blaga in živeža. Če je bila kje slaba letina, so morali pomagati drugi kraji s svojim prebitkom. Davke so plačevali le bogatini. Vse to je ukazal Šen Cung, hoteč preprečiti, "da bi bogatini požrli delavce".

JEAN LONGUET:

IZDIRANJE TIGROVIH ZOB.

Položaj na Francoskem je dovolj jasen za Francoze; toda za Amerikance se zdi, da bi radi vedeli, kako je prišlo, da je mogel M. Deschanel premagati Clemenceauja pri predsedniških volitvah. To se lahko razloži.

Francoski predsednik nima desetine tiste moči, ki jo ima prezident Zedinjenih Držav. Njegov položaj je bolj podoben konstitucionalnemu kralju Anglije, brez historičnega ugleda tega monarha. Njegov vpliv se pa vendar pogostoma čuti v domači in zunanji politiki dežele. Medtem ko mu brani ustava ravnati brez ministrskega odobrenja, mu daje trajnost njegovega urada — izvoljen je za sedem let — velik vpliv na ministre, katerih politično življenje traja različno, od treh mesecev do treh let. To dejstvo je pripravilo Deschanelovo zmago.

Clemenceaujeva stranka "Narodne koalicije" je bila pravkar dosegla popolno zmago na volišču; kako se je tedaj zgodilo, da so njegovi lastni pristaši rajši volili Deschanela?

Clemenceau je bil dejal, da pridrži, če bo izvoljen, svoj sedež v Vrhovnem mirovnem svetu, s čimer bi bil združil urad ministrskega predsednika z onim prezidenta republike. Taka kombinacija bi mogla biti mogoča v federaciji Zedinjenih Držav; prekučnila bi pa ravnovesje francoske konstitucije. Clemenceaujeva največja nasprotnica je bila pač socialistična stranka. Njegov poraz je močno povišal naš ugled.

Clemenceaujevi fanatični pristaši dolže Deschanela, da je, če že ne boljševik, pa vsaj kandidat boljševikov. V resnici so njegovi nazori o domači in zunanji politiki podobni Clemenceaujevim, dasi ima več spoštovanja za parlament in za osebno svobodo drugih. Veruje pa v politiko sile in v ravnovesje sil, in njegove govore navdihujejo pogubne ideje, ki so se podedovale od Richelieuja do Napoleona, in ki jih je Jaurés z občudovanjem vredno preduvidevnostjo ožigosal v svojih študijah dokumentov o vojni l. 1870.

Vpričo socialnih in finančnih težav, ki vstajajo pred našimi sedanjimi vladajočimi močmi, je prava vrednost teh blaznih sanj o imperiju dovolj očitna.

Splošna evropska kriza ni prizanesla Franciji, že izčrpani od vojne, ki je bila blazno in hudodelsko podaljšana, ker je bil pruski militarizem že leta 1917 na tem, da se zruši. En milijon in sedemsto tisoč Francozov mrtvih, en milijon trajno pohabljenih, dvestotisoč milijonov frankov dolga — to je nekoliko trofejev Pirhove zmage, ki jo je bil Clemenceau omenil v enem svojih jasnih trenutkov. Dodajte še trajno padanje valute, prevozno krizo, ki desorganizira industrijo, in se po krivem pripisuje osemurnemu delavniku, računajte, da je dva milijona od osmih milijonov hektarjev zemlje nekultiviranih, pa imate v resnici težak problem.

S političnega gledišča je položaj nekoliko kompliciran. Meščanske stranke so razdeljene v dve skupini s približno enako glasovalno silo, medtem ko drže socialisti z 68 glasovi tehtnice med njima. Nikdar ni bila ta stranka tako polna življenske moči, kakor sedaj. Dosegla je pri zadnjih volitvah tristo tisoč glasov več, kakor leta 1914, dasi je bilo na tisoče socialističnih volilcev ubitih v vojni. Njeni uspehi so bili enako očitni v poljedelskih kakor v industrijskih okrajih, v Normandiji enako, kakor v Parizu. Če bi bilo proporčno zastopstvo v veljavi, bi imela stranka 131 sedežev v zbornici, namesto 68. Prvič sta tudi v senatu dva socialisti, profesor Fourment in M. Bouverie, rudar in organizator.

Stranka ima deset dnevnikov, med temi "L'Humanité" z več kot dvestotisoč naklade, in večerni "Populaire", oba v Parizu. Po deželi ima dnevnik v Limoges, Grenoble, Toulouse, Clermont-Ferrand, Lille, Strasbourg, Mulhousen, Thionville. Ima tudi osemdeset tednikov in štirinajst dnevnikov.

Socialisti so glasovali za Deschanela, ker je bil za to, da se osvobodi Francija in Evropa najmočnejšega in najnevarnejšega sovražnika. Tako so socialisti izdrli "tigrove" zobe.

(Pearson's Magazine.)

IVO PERUZZI:

MED KOLESI.

Pošastne, zle melodije
pojo kolesa, transmisije ...
In pravkar
je dvignil orjaško dlan,
da prsi stroju
postavi v bran . . .
Le stok . . .
In bil je ves bled in tih,
le v grlu zarjul je,
zadavil se vzdih . . .

"Pač dolgo se, mati, že oče mudi", —
otroci se stiskajo h krilu . . .
V njih dušah pa trnja in groze ni . . .

Deca ti mala, kaj hočeš od sveta?
Vzela boš križ, zapuščino očeta,
in težek kot grob ti bo vdar melodij
pojočih koles, transmisij . . .

Ivan Molek:

Dom.

I.

“Danes je trinajst let.”

“Da — trinajst.”

To sta si povedala navsezgodaj zjutraj in potem sta molčala. Pavlu je bilo žal, da jo je spomnil, in Lenki ni bilo prav, ker je omenil in zato nista več govorila o tem. Pavel je hitro pohlastal nekaj iz skled in odšel v tovarno, Lenka se je pa odvlekla v sobico pod stopnicami, kjer je na umazanih cunjah hropel jetičen otrok. Zunaj na sosedovem dvorišču je evlil pes.

Trinajst let! Pavel se je čudil, kako se je mogel spomniti zgodaj zjutraj, da je že toliko let oženjen. Včasi je šla obletnica kar mimo, kakor lahka senca, katere človek ne vidi in se ne zmeni za njo. Večkrat se mu je zdelo, da je oženjen, odkar živi na svetu in samskega življenja sploh ni bilo.

Trinajst let zakonskega življenja! To ni nič. Ali si ima kaj očitati? Mar ni živel, kakor zapovedujejo pravila in postave? Kaj je nekrščanskega na tem življenju, kaj je nespodobnega? Samo eno piko naj mu pokažejo!

Kljub temu ga teži to življenje; vleče ga tlom, kakor da ima trinajst težkih kamnov navezanih na vratu. To je pač tako . . . Res so kamni, ki stoje ob cesti njegovega trpinčenega življenja.

Pavel je medpotoma v tovarno štel te kamne, ki so štrleli kot križi na pokopališču.

Bil je mlad, ko se je oženil; tudi ona je bila mlada. Petindvajset in šestnajst. Toda tega se še komaj spominja. Dogodek je že tako malenkosten, da ni več vredno misliti nanj. Pavel je pozabil, da je bil mlad. Danes je osemtridesleten starec, katerega mu je vseeno, kdaj umre. Rodilo se jima je osem otrok. Prvi je umrl par dni po porodu. To je bil prvi kamen. In koliko jih je še . . .

Leta so tekla, kakor da bi navil uro. Z leti je šlo trpljenje dveh ljudi, ki sta sanjala, da imata dom. Otroci so se rodili in pomrli. Lenka je vdano zaključila, da je tako usojeno in pri vsakem novorojencu sta naredila nov proračun: Toliko pojde zopet zdravniku, toliko pogrebniku. Novi kamni . . . Dva še živita, ampak starejši je že na poti. Pavel že šteje dneve, ko bo treba iti na pokopališče in ko pošlje pogrebnik račun.

Mila majka! Trinajst let že gara za zdravniške in pogrebniške in še mu očitajo, da ne vrši svoje dolžnosti. Otroci bi bili rešeni, če bi jih poslal na deželo, kjer je zdravejši zrak. Da, da, na deželo! Ali si ni želel tega? V sanjah si je naslikal prijazno hišico pod zelenim hribčkom, vse tako sveže, zdravo in mirno. Tja bi poslal ženo in otroke . . . Sanje so sanje.

Lenka je tudi bolna. Žena je devetindvajsetletna starka, upognjena, posušena. Kadar po nesreči posije solnce v temno ulico in si najde špranjo, skozi katero sme vreči tenak žarek na kup cunj pod stopnicami, tedaj se tako zoperno blišče Lenkini posrebrni lasje.

Kaj pa on? Ni li bolan? Čemu bi si pripovedoval? — Tovarna mu je dala revmatizem, otroci so mu izpili kri iz žil in žena mu je podarila pokvarjen želodec.

Čisto pravilno je tako, haha! Zatohlo tovarniško klet lahko pusti; zakaj hodi tja? On ni kriv, če je ob smrtni postelji svojih malih umiral tudi on. Lenka tudi ni kriva, ker se ni rodila za kuharico. Križani Kriste, ali so vsi možje krojači? Zakaj bi bile vse žene umetnice v kuhanju! — Torej je prav, da je bolan. Sicer se je zdravil z alkoholom in včasi je mislil, da je umoril bolečino in napolnil žile z novo krvjo, ampak to je bila misel.

Pa kaj bi si pravil? Kakor križi na pokopališču svoje mrki kamni ob cesti njegovega družinskega življenja, ki stopa danes v štirinajsto leto. Zaprl se je trinajsti list in Pavel lahko pokaže na šest grobov in reče: To je vse . . . Drugače je življenje popolnoma v redu.

Ko je prišel Pavel zvečer domov, ga je sprejela sosedka z molčečim in plašnim pogledom. Lenka je ležala v postelji nema, le pepelnate ustnice so ji drgetale in v sapniku ji je nekaj predlo. Pavel je razumel. Bil je vaje. Saj je pričakoval. Samo enkrat je pogledal na kupček cunj, na katerih je ležala mrzla postavica otroka, in iz prsi je pognal čuden glas, ki ni bil podoben joku ne kašlju. Nekaj hipov pozneje se je opotekal proti gostilni po zdravilo . . .

Zunaj na sosedovem dvorišču je tulil pes.

II.

Pavlina je čakala Mirka. Bila je prepričana, da je srečna. Še nekaj dni potem ne bo več treba čakati ob večerih, ker bosta stanovala skupaj. Njiju bodoče življenje, ki se bo zaradi konvencionalizma imenovala zakon, bo nekaj posebnega, česar še ni našla v nobenem romanu, čeprav jih je že prečitala na koše. In zato je prepričana, da je srečna.

Oh, njen Mirko je tako nenavaden in vendar tako ljubeznjiv! Izprva ni razumela vsega tega in je bila v skrbeh. Kako naj razume? — Mirko jo je krepko objel, poljubil in potem je govoril o njuni poroki, ki mora biti civilna in strogo privatna. Nobenih jecavih besed ni bilo. Mehak, miren, toda prepričevalen pogled iz njegovih oči ji je dejal: Saj vem, da me ljubiš, čemu je treba običajnih ljubezenskih ceremonij in snubaških deklamacij?

Takrat je bila zmedena — in obenem nesrečna. Njeno srce kričalo: Da, da, da! — ali njena glava je bila trezna; nekaj trenutkov so bila njena usta zaklenjena. Kako ga naj razočara?

Revna pisarniška delavka, ki sicer zna spretno operirati pisalni stroj in se zanima za literaturo, umetnost in celo za politiko, ali o gospodinjstvu nima pojma. Kje bi se bila naučila? Pri sestri, ki sama nič ne zna in je svojemu soprogu in otrokom pokvarila želodec? Njena pokojna mati je večkrat rekla, da je deklica takrat — in samo takrat — godna za možitev, ko zna dobro kuhati, peči, prati, zakrpati obzleko, šivati otroške srajčice in krila — in to še ni vse.

V tistem momentu se ji je zdelo, da stoji pred njo materin duh in ji deklamira stopnjevaje: Kuhati, prati, krpati, šivati in to še ni vse . . .

Kako naj to pove Mirku? On je delavec, nena-vaden res, bolj inteligenten, a vzlic temu delavec, ni premožen, da bi lahko najel kuharico, njo pa imel za igračko.

Sree se ji je trgalo, ko mu je končno zaupala, da z njo ni nič.

Zakaj? Tako pa tako. On se je nasmehnil — in še kako poredno se je zarežal. Potem je prišlo razodetje. Pavlina je strmela. Kakor v sanjah je bilo. Nove besede, novi ljudje, nov svet.

On ne išče kuharice, temveč ženo. Predvsem ženo, katero ljubi in katera vrača ljubezen. To je zakon! Vzemna ljubezen, medsebojna pomoč v sili, gospodarska enakopravnost in svoboda na obeh straneh. To je zakon! Hišno delo, kuharska umetnost in gospodinjske zmožnosti so dobre in potrebne stvari, toda pogoj ljubezni in sreče še niso. Žena ne more biti vse to in povrh še mati, dovilja in pestunja, ker potem ni več žena, pač pa stroj, ki se kmalu polomi. Žal, da je v splošnem še tako — zato pa je delavec tako privezan na bedo in dolgove, za to so družinski prepiri in tragedije, zavodi, polni osirotelih otrok in pokopališča, natlačena z drobnimi otroškimi kostmi.

Mirko je razvil svoj načrt.

Nobenega stanovanja z lastnim pohištvom. Najameta si dve opremljeni sobi, ki ju lahko zamenja, kadar hočeta, hrano bosta pa imela v restavraciji ki se tudi lahko prebere. Ona obdrži svojo službo, katere ne sme nič ovirati. Svoboden poklic za ženo kakor za moža. Oba bosta prispevala sorazmerno v skupni sklad za pokritje stanarine in drugih skupnih stroškov, za slučaj bolezni in brezposelnosti, ostali zaslužek pa porabita vsak zase, kakor hočeta. Gospodarska enakopravnost! Otrok se pa vzdržita — vsaj toliko časa, dokder država ne prevzame odgovornosti za njih vzgojo.

Čudovito! Pavlina je bila zadovoljna. Nemara ji ni bilo vse jasno in morda ni vse prav, kar je pri drlugih prav, ampak odločevalo je srce in porazilo vse pomisleke. Glavno je, da je Mirko njen, ona pa njegova, in da lahko izvršuje delo, katero jo veseli. Preseneče je bilo na njeni strani, zelo prijetno preseneče. Enakopravnost v ekonomiji moža in žene v zakonu! Vzemna ljubezen je edina vez! Ali ne doni to lepo, čeprav tuje, in naravno, akotudi ni v navadi?

Mirko je prišel in po kratkem kramljanju sta sklenila, da pojmeta v gledališče.

“Čakaj, da ne pozabim,” je dejal Pavlini in ji ponudil večerni časopis. V koloni lokalnih novic je bila kratka vest, katero je Mirko obkrožil z modrim svinčnikom. Pavlina je čitala:

Družina zadušena s plinom. Danes zjutraj so policisti našli štiri mrliče v ravnem stanovanju v tovarniškem okrožju. Iz odprte svetilke v spalnici je uhajal plin. Mrtvi so: Pavel Grobnik, livarski delavec, njegova žena in dva otroka. Sosedje pravijo, da je starejši otrok umrl že prejšnji dan za jeti-

ko in to je spravilo očeta v obup. Gostilničar na vogalu je izpovedal, da je bil Grobnik snoči pri njem in je tožil, da nima niti beliča za pogreb. Trupla se nahajajo v mestni mrtvašnici.

Pavlina je odložila časopis in molče gledala Mirka. Spomnila se je njegovih besed.

“Vidiš, dragica, tako umirajo na socialnem bojišču. To so stare vesti, samo imena se spreminjajo. Lista izgub je neskončna. Delavec, revno stanovanje, jetični otroci — stare besede kot Golgota. Še je noč, še . . . morda je še dolga pot do dneva.”

“Midva, midva — —”

Pavlina ni mogla dalje. Mirko jo je nežno prijel za roko.

“Pojdiva!”

Grace Fallow Norton:

MLIN.

Nekoč je bil mlin, in ta mlin je ljudi, ki so ga zgradili, preobrazil čisto po svoje. Čudne vrste mlin je bil to, in v čudni deželi, boste rekli — in to je resnica.

Tisti, ki jih je mlin preobrazil po svoje, so videli drug v drugem, kako so popačeni. Nekateri izmed najpopačenejših so nekoliko razumevali svojo nepopolnost, toda mnogo je bilo takih, ki niso zapazili te nepopolnosti, pa so ostali napram vsemu iridiferentni.

Poleg teh je bilo nekaj zelo lepih. Ali tudi od teh je bilo le nekaj, ki so poznali pomen lepote, drugi zopet ne.

Čudno ljudstvo v čudni deželi, boste rekli — in to je resnica.

In med te ljudi so prišli glasovi iz puščave in so jim klicali, naj obžalujejo svojo popačenost. In res so obžalovali. Vzlic temu je mlin dalje in jih popačeval.

Med njimi so se slišali glasovi, ki so jih nagovarjali, naj popravijo svojo obliko in se olepšajo bodisi s postom ali pa s poedinami. In res so se postili in prirejali pojedine, toda vse brez uspeha. Prišli so do zaključka in so rekli: “nič ne pomaga, mi smo tako ustvarjeni — dogotovljeni smo.”

In končno je padla beseda: “Mlin je tisti — mlin, ki smo ga sami ustvarili, — ta nas ustvarja take, kakršni smo. Mlin je, ki nas dela nepopolne. Menjati moramo mlin.”

In tisti, ki so med drugimi poznali vrednot svoje lepote in so želeli, da jo izpopolnijo, in tisti, ki so poznali svojo nedovršenost, so se podali na delo, da preustroje mlin.

Čuden mlin v čudni deželi, boste rekli — in to je resnica.

V prirodi so snovi in sile, katerih se človek lahko posluži. Denarja ni v prirodi . . . O tem je vredno razmišljati.

Denar predstavlja vrednosti. Vrednosti so plodovi dela. Kako je mogoče ne delati, pa vendar imeti vrenosti? . . . Poglejte kapitalistični sistem, pa boste vedeli, kako je to mogoče.

Program ameriške socialistične stranke.

Socialistična stranka Amerika, katere del postane Jugoslovanska socialistična zveza, je na pragu predsedniške kampanje in volitev. Da se naši sodruzi in simpatičarji socialističnega gibanja seznanijo z njenim rekonstruktivnim programom, ki ga je stranka sprejela leta 1918, in ki bo v tej kampanji kompas socialistične aktivnosti, ga prinašamo v celoti. Program se glasi:

“Pred vojno so vse industrijalno življenje večjih narodov kontrolirali zasebniki za privatne interese. Hitro naraščajoče cene živil, obsežno siromaštvo med meznimi delavci, mršavi dohodki za strokovno izurjene delavce in za profesionalni razred, kakor tudi koncentracija ogromnega bogastva v rokah nekaterih — vse to je bila logična posledica režima, ki gre v prilogo velepodjetjem.

Vsak civiliziran narod je bil razdeljen v dva tabora: V neproduktivne lastnike in produktivne služabnike.

Prišla je vojna. Provočirala je gospodstvo privatnega podjetništva nad našim gospodarskim življenjem. Privatni obrat in tekma sta se izkazala vpricho zahtev vojne popolnoma nezadostna. Interesi države so postali najvažnejši. Države so bile prisiljene prevzeti v svoje roke vsa večja podjetja in vpeljati kontrolo nad vsemi važnejšimi. Država je postala gospodar. Kdo je država in kdo naj v njej gospodari?

Od odgovora na to vprašanje je odvisna bodočnost človeštva. Črte v tej smeri so že zaznamovane.

V vsaki od vojne prizadeti deželi, prijateljski ali sovražni, se posamezne sile v industriji in trgovini pripravljajo z načrti za pridobitev svetovnih trgov.

Te sile iščejo podporo za svoje načrte pri vladah. Bodočnost sveta je zanje pomnožen boj za bogastvo in moč; toda v tej igri ne bi bili zastavljeni le posamezniki, ampak tudi narodi in vlade same.

Nasproti tem silam dobivajo vrste dela svojo obliko, in v ta namen se organizira in zbira svoje moči. Delavci ročnega in duševnega dela grade v zvezi svojih zahtev novo družbo, v kateri naj ne vlada profit, ampak bratstvo.

Geslu: ne nasilnih aneksij, ne kazenskih odškodnin in samoodločevanje narodov, dodaja sedaj delavstvo veleznano formulo: “ne gospodarskega nacionalizma, ne vojne po vojni.”

Zvesta svoji zgodovinski nalogi, skuša socialistična stranka Amerike zavzeti svoje mesto v novem bratstvu dela.

Socialistična stranka prihaja pred ljudstvo z obvezbami demokracije. Demokracija v vladi, demokracija v industriji, demokracija v izobrazbi — država, industrija in izobrazba — vse troje mora biti v posesti in upravi ljudstva ne glede na profit.

V dosegu teh ciljev se bodo kandidatje socialistične stranke zavezali glede na sledeče načelne zahteve:

1. Federacija ljudstev.

Zahtevamo federacijo narodov, nevtralnih kakor tistih, ki so se udeležili vojne.

Pod kontrolo kapitalističnih narodov bi taka federacija naravno služila v prvem oziru namenu, da izdela pravila za upravo mednarodnih bojev v dosegu svetovnih trgov ter pomaganj kapitalističnim silam pri raznih narodih, da potlačijo delavski razred, medtem ko želi socialistična stranka federacijo podružabljenih narodov za namene, da spravi svetovne zadeve v sklad in ustanovi splošno bratstvo.

Da zmanjša to opasnost, zahteva socialistična stranka kot prvi pogoj in uspeh primerno zastopstvo dela in socialističnih skupin, žena in potlačeni plemen in narodov v saki vojujoči se deželi, v vseh oddelkih permanentne federacije narodov.

Dalje zahteva, da bodo v taki federaciji zadostne določbe za izvrševanje legislativnih in administrativnih (postavodajnih in upravnih) kakor tudi pravnih funkcij. Federacija naj bi preprečila mednarodne spore, predno se razvijejo in je že prepozno za poravnavo.

Predlagamo, da razvije ta federacija enoten denarni sistem in zadostno mednarodno kontrolo kredita in izmenjave, kakor tudi tako regulacijo kretanja trgovine, ki bi odgovarjala najboljim potrebam raznih narodov sveta.

Pod avtoriteto te federacije morajo priti vse zadeve, ki se tičejo narodnih meja, zlasti tistih, ki se tičejo kolonizacije in vlaganja tujega kapitala.

Zahtevamo, da podvzame federacija korake in gleda na to, da se znižajo vojne priprave do mere, ki bi vodile do eventualne popolne odprave teh priprav. Če je volja za mir tukaj, bo gospodarski pritisk zadostno sredstvo proti nepokornim. Končno zahtevamo, da prizna ta federacija mednarodna unijska načela minimalne plače, sistematičnega znižanja delovnih ur z ozirom na razvoj strojev in odprave otroškega dela.

Vzdrževanje miru naj bo dano v roke tistim, v katerih interesu je ohranitev miru — to je delavstvu sveta; zato priporočamo delavcem neprestano in aktivno prizadevanje, da dobe v roke kontrolo svojih vlad z namenom, da sprejmejo enako politiko vsi prizadeti narodi.

2. Industrijalna rekonstrukcija in kontrola.

Privatno gospodstvo nad industrijami za privatni profit je povzročilo med posamezniki in med narodi sveta tako pogubne posledice, da je podružabljenje vseh produktivnih in distributivnih sredstev prva in najvažnejša potreba za vsako v bodočnost zroč vladu.

Socialistična stranka zahteva zato, da pridejo vse javne naprave in temeljne industrije Zedinjenih držav v ljudsko last, in da se izvrši ta proces tako hitro, kakor je mogoče z ozirom na javni red in varnost. Pri tem je treba po mogočnosti poskrbeti za lokalno avtonomijo.

V dosegu teh ciljev zahteva socialistična stranka, da ne presega odškodnina, ako se plača privatnim lastnikom, v nobenem slučaju ceno resnične vredno-

sti; da se plača taka odškodnina kolikor mogoče brez davkov in obratnih dohodkov; da bo enota zveznega, državnega ali lokalnega bogastva zvezana in se bo vjemala kolikor mogoče v tesni vezi z obsegom prizadete industrije ter da bodo obrati vseh javnih del osnovani na natančni podlagi izvirnih cen, dovolivši le zadostne rezerve za popravo, plačevanje dolgov in obnovitev.

S tem v zvezi so kandidatje socialistične stranke za kongres obvezni, da zagovarjajo sledeče namere:

1. **Železnice in prevoz.** Popolno in permanentno podružabljenje železnic in drugih prevoznih naprav. Prekopi, vodni kanali in vsa potrebna sredstva za transport se imajo razviti, kakor hitro mogoče ter postaviti v službo in vezo z drugimi takimi sredstvi v en poln ter sposoben in zadosten sistem javnega lastništva.

Dokler so železnice v privatnih rokah, mora ljudstvo nositi ogromno breme nezasluženih dohodkov, ki znašajo na milijarde dolarjev, ki pa ne predstavljajo nič drugega, kakor prispevek privatnemu kapitalu.

2. **Parniki in plovbe.** Socialistična stranka zahteva popolno in permanentno podružabljenje sedanjih ameriških parnikov in prevoznih črt, kakor permanentno lastništvo in obrat potom vlade Zedinjenih držav vseh trgovskih ladij.

3. **Telegraf in telefon.** Telegraf in telefon sta tako važna dela narodnega sistema zvez, kakor železnice in parobrodi. Vsi razlogi, ki zahtevajo podružabljenje železniškega sistema, zahtevajo tudi podružabljenje telegrafa in telefona v Zedinjenih državah.

Socialistična stranka zagovarja torej podružabljenje telegrafa in telefona kot absolutno potrebno, in sicer kot del poštnega sistema.

4. **Sile.** S podružabljenjem železnic se vjema javen obrat premogovih rovov in dobava električne in vodne sile.

Socialistična stranka zahteva takojšnjo imenovanje zvezne komisije, ki naj upravlja te sile in sicer na ta način, da bo v komisiji zastopano zadostno število delavcev. Ta komisija naj izvrši preiskavo in priporoči kongresu primerne zakone, ki naj dajo moč za ukrepe, da se te sile razvijejo, kakor tudi moč za takojšnjo podružabljenje premogovih rovov in za povračilo ter ohrano vseh večjih vodnih sil.

5. **Veleindustrije.** Kakor britska Labor party, veruje tudi socialistična stranka v Ameriki, da ne bo ljudstvo trpelo nobenega novega ali nadaljevanega desorganiziranja, potrate in nesposobnosti v industrijah, ki jih upravlja nekaj ljudi za privatne interese in ki nimajo nič drugega pred očmi, kakor svoj privatni dobiček.

Vsaka večja industrija, katere obrat sega čez meje posamezne države, mora postati prej ali slej last zvezne vlade, ki jo obratuje po izvirni ceni za dobrobit vsega ljudstva.

3. Demokratična vlada.

Državno lastništvo brez demokratične kontrole ali uprave postane svetu lahko tako nevarno, kakor sistem privatnega lastništva in izkoriščanja, ki po-

giba. Brez kontrole industrije postane demokratična vlada lahko nevarna svobodi posameznika. Razširjenje velikanske moči nad politiko in nad blagostanjem ljudstva, obseženo v industrijalni nadvladi, povečuje nevarnost tisočkrat.

Samovlada v industriji je prvi pogoj resnično demokratičnega naroda in edina garancija prave svobode delavcev. Socialistična stranka zahteva torej, da bodi pravica organiziranja temeljna pravica za vse vladne službenice; in da se pravica štrajka v nobenem slučaju ne prikrajša ali odreče. V vseh industrijah, ki jih kontrolira vlada, se imajo uveljaviti načela demokratične uprave s tovarniškimi odbori, ki jih volijo delavci.

Da se zabrani brezmejna množitev vladnih mest za politične namene in patronažo, zahtevamo raztegnitev sistema o sposobnosti v civilnih službah na vsa podjetja in industrije, ki padejo pod državno upravo, toda politične pravice takih nastavljenecv morajo biti zavarovane.

Kot sredstvo, da se delavstvo v svojih dnevih bojih pojačuje in vsposobi za popolno osvoboditev, sprejemamo načela industrijalnega unionizma.

4. Struktura vlade.

Sedanja struktura ali zgradba vlade je za prevzetje industrijalne kontrole popolnoma nezadostna.

Organizirani na podlagi teorije razdeljenih sil in pod pritiskom tesne ustave, so predsednik, dve zbornici in sodišče postali ovire drug drugemu, uničile uspešnost in razveljavile voljo ljudstva. Le z nadvlado izvrševalnih sil in hlapčevstvom kongresa je bila mogoča kakršnakoli agitacija. Toda izguba za demokracijo je bila velikanska.

Potreba uspešnosti in demokracije zahteva elastično ustavo in enotno obliko vlade. Predsednik in sodniki morajo biti odgovorni kongresu in njegovim članom, izvoljenim potom ljudstva ne glede na spol, ter podvrženi njihovi trajni kontroli.

Socialistična stranka zahteva zato:

1. Da se dodatki ustave Zedinjenih držav sprejemajo na podlagi priporočitve večine oddanih glasov v kongresu in ratifikacije potom večine oddanih glasov po volilih, ali pa potom iniciative ljudstva.

2. Odprava senata in volitev članov kongresa po proporcionalnem zastopstvu, podrejenih odpoklicu.

3. Volitev predsednika in podpredsednika direktnim potom, podrejenih odpoklicu, kakor tudi odprava predsednikovega veta.

4. Odprava uzurpiranja (zlorabe) moči po sodiščih, da morejo proglašati akte kongresa za neustavne.

5. Odgovornost predsednika in njegovega kabineta kongresu potom interpelativne pravice.

6. Samouprava za District of Columbia.

7. Iniciativa in referendum, vključivši zvezno postavodajo.

8. Takojšnje sprejetje dodatkov k ustavi Zedinjenih držav, ki dajejo ženam volilno pravice in zadostno zastopstvo žena v potavodajnih, pravnih in

upravnih oddelkih z namenom, da bodo interesi žene bolj zastopani, kakor so danes.

5. Civilne svoboščine.

Vojna je prinesla v naše ustavne pravice glede svobode govora, tiska in shajanja omejitve, ki niso le nepotrebne, ampak celo nevarne za bodoče demokratične ustanove in posameznikovo svobodo.

Nasilja moba, razdraženega in nahujskanega po nazadnjaškem časopisju in mnogih v javnem življenju dobro znanih možeh, izzivljejo redni proces demokratičnih ustanov dežele. Izkoriščujoči interesi podjetnikov se poslužujejo vojnih restrikcij očitno v prilog svojih interesov, da uničijo radikalno delavsko gibanje. Pod plaščem patriotizma okradejo z eno roko konsumenta, z drugo pa grabijo neizmerne profite.

Socialistična stranka zahteva

1. da se vojne odredbe, ki se tičejo svobode govora, tiska in shajanja, odpravijo;
2. da se nasilja moba preprečijo potom zveznih sil;
3. da pridejo zadeve izdajstva pred oddelek za pravosodje, ne pa pred glavnega poštarja Zedinjenih držav.
4. Takojšnjo odpravo vseh zakonov, ki omejujejo svobodo govora in tiska in takojšnjo osvoboditev ter brezpogojno oprostitev vseh političnih jetnikov.

6. Davki.

Vojna je prinesla v ospredje zelo važna vprašanja, ki se tičejo davkov. Velikanski izdatki, ki jih je pogoltnila vojna, od katerih je bil vzlic protestom socialistov dobljen le zelo majhen del iz davkov, postavljajo deželo v velikanske dolgove.

Po končani vojni bo dežela potrebovala velikanske svote za razne javne naprave, medtem ko so privatniki nakupili velikanska premoženja in razvili ogromen finančni vpliv. Najti je treba sredstva, ki bodo pokrila velikanski javni dolg in obenem stroške ki rastejo z razvojem raznih vladnih oddelkov od dne do dne. Istočasno je treba rešiti problem koncentriranja bogatva v rokah posameznikov. Zato smatramo za potrebno:

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Molek:

ČUDEŽ.

Ni ga bilo! Solnee ni obstalo
sredi neba (to je bilo le 'nekoč'),
ni bil dan, ko mora biti noč,
in bojišče naše v temi je ostalo.

Voda tudi še pokriva dolgo cesto.
Ni se razdelila kot takrat,
da prehodil morje bi naš brat
peš na potu v daljno srečno mesto.

Kaj je bilo? Sanje in prevare? . . .
vstali smo, zmeneali si oči:
Dan rodi se šele iz noči,
pred močjo se razkade utvare.

NAŠE DELO ŠE NI KONČANO.

Nikoli ne smemo pozabiti na glavni cilj Jugoslovanskega republičanskega združenja — ustanovitev jugoslovanske federativne republike in popolno neodvisnost celokupnega jugoslovanskega naroda. Ne glede na to, do kakšnih zaključkov pride mirovna konferenca, je in mora biti naša naloga — popolna svoboda celokupnega naroda v federativni republiki Jugoslaviji. Vta namen smo zbirali milijondolarski fond in v tem smislu smo vodili našo propagando, pri tem pa branili naše narodne pravice. In pri tem delu hočemo in moramo vztrajati, dokler ne dosežemo našega cilja. Za tako velikansko delo pa je treba v prvi vrsti volje naroda, njegove moralne in gmotne pomoči.

Poleg močne politične organizacije pa je treba imeti tudi močno gospodarsko organizacijo. To potrebo je sprevidela tretja redna konvencija J. R. Z. v Clevelandu in poverila izvrševalnemu odboru, da ustanovi tako gospodarsko organizacijo, ki naj razpreže svoj delokrog ne samo med ameriškimi Jugoslovani, ampak tudi onimi v domovini. Ustanovil se je American Jugoslav Commercial Board, Limited, katerega naloga je varovati interese ameriških Jugoslovancev, organizirati gospodarske sile naroda in pospešiti industrijo in prosperiteto naroda.

Ta gospodarska organizacija je pod popolno kontrolo J. R. Z., je torej last naroda in za koristi naroda. Vsak eventuelni dobiček se ima porabiti za narodne namene. Zasebne koristi so popolnoma izključene. Pomen te organizacije se bo še bolj očitno pokazal po končanem sporu z Italijo, kajti danes ni žal nobenega dvoma več, da bodo Jugoslovani oškodovani na en ali drug način, in ravno to spoznanje nas vodi do tega, da smo pripravljeni za vsak slučaj, ki se lahko prikaže čez noč.

Danes, ko vse govori o "preparadness", bodimo pripravljeni tudi mi za vsak slučaj. Naša "pripravljenost" pa tiči v Jugoslovanskem republičanskem združenju in njega gospodarski organizaciji American Jugoslav Commercial Board, Limited, katerih glavni smoter je: Priboriti celokupnemu jugoslovanskemu narodu politično in gospodarsko svobodo in neodvisnost.

Dokler tega ne dosežemo, ni naše delo končano.

Moti se, kdor misli, da namerava J. R. Z. s svojo gospodarsko organizacijo krasti kruh iz ust jugoslovanskih trgovcev. Ravno nasprotno je res. Pošteni trgovci se nimajo prav ničesar bati od strani te korporacije, pač pa lahko pričakujejo od nje največjih koristi, kakor tudi pomoči. Ravno tako pa je resnica, da ne bodo krvoseši in izkoriščevalci naroda dobili nobene opore, ker ena glavnih nalog te korporacije je braniti in varovati koristi vsakega posameznika, kakor celote. In ravno radi tega mečejo nekateri posamezniki polena pod noge tej organizaciji, ampak te ovire bo premagala trdna volja naroda.

Jugoslovansko Republičansko Združenje
American Jugoslav Commercial Board, Limited
3639 West 26th Street
Chicago, Ill.

FRAN ALBRECHT:

Razdvojen.

Daleč plove tema noči
v noč brezdanjo in brez krajno —
srcu, ki se v njo vtopi,
kdo pokaže pot sijajno?

K tlom zadržal je obraz,
usta jeknila so: Bog! . . .
Mrak-vrag pa se isti čas
je zarogal vseokrog:

Sam se bori sam s seboj!
Sam kljubuj si, omahuj,
obupuj in sam veruj:
Dan in noč je pred teboj!
Človek, človek, solnca sin!
Človek, suženj zdaj v okovih,
kdaj se dvigneš iz globin,
kdaj iz megel in temin.
poletiš na krilih novih
nad vrhove in oblake
kjer zamro vse črne spake?
Tam, kjer solnce jasno sveti,
kjer se zna srce ogreti,
tam svobode mesto slavno
ti obljubljenost je davno . . .
Glej, da najdeš k cilju pot! . . .

Iz nebes odšel je Bog.
Svet je brez božanstva, brez pravice,
vse svetosti si je pusta sila,
nemilostna, trda, prisvojila,
vsa prokletstva padla so na lice
slabih, bednih, trudnih bitij tlake.

Kdaj se vrne Bog v svoj raj? . . .
Ni ne čakaš. Času se mudi.
Silna moč je v tebi; bodi bog
in sveta duhovi vseokrog
bode te častili, ti služili
in nebes skrivnosti ti razkrili.

Janez se pritožuje Tonetu, da se počuti slabo, najbrže zato, ker gara ves dan kakor konj; pri tem da se poti kakor miš, in je lačen kakor volk in žejen kakor pes.

Najbolje, da se oglasiš pri kakšnem živinozdravniku — mu odgovori Tone.

Sodnik: Zakaj ste kradli?

Obtoženec: Bil sem lačen.

Sodnik: Zakaj niste tedaj rajši prosili?

Obtoženec: Beračiti je prepovedano, pa bi me bil vzel policist.

Sodnik: Saj vas je tako tudi vzel.

Obtoženec: Je res. Toda sedaj imam olajšujočo okolnost: Lakoto, sicer bi bil pa imel obremenjevalno okolnost: Postopanje.

Jugoslovenska Socialistična Zveza v starem tiru.

Po rezultatu splošnega glasovanja, ki je bilo zaključeno dne 6. aprila t. l., vstopi J. S. Z. zopet v socialistično stranko. Predlog za priklopitev je bil sprejet z 250 glasovi proti 20. Z enako večino je odglasovalo članstvo za povišanje mesečnih prispevkov za Zvezo od 20c na 30c za člana.

S tem zaključkom je Jugoslovanska socialistična zveza postavljena — kar se njenega dela za socialistično propagando tiče — v stari, predvojni tir.

Korak pridruženja k socialistični stranki je v tem času tem važnejši, ker stoji ameriško delavstvo na pragu predsedniške kampanje. Nikdar ni bila solidarnost delaveev v Ameriki tako potrebna, kakor ob tem času, ko vzdiguje reakcija svojo glavo in preti z uničenjem vsega, kar ne obožava sedanjega družabnega sistema.

Dne 8. maja bo imela socialistična stranka svojo nominacijsko konvencijo v New Yorku, na kateri bo postavila svojega kandidata za predsedniške volitve. Kolikor nam je do danes znano, bo kandidirala sodruga E. V. Debsa, ki se nahaja v ječi in čaka osvoboditve. Dasi so na poti za njegovo osvoboditev iz ječe že druge legalne priprave, smatra socialistična stranka njegovo kandidaturo kot eno najjačjih sredstev protesta proti držanju političnih jetnikov v ječi. Kajti če dobi sodrug Debs pri predsedniških volitvah par milijonov glasov, bo morala vlada ta ljudski glas protesta vpoštevati in izpustiti iz ječe ne le sodruga Debsa, temveč vse politične jetnike, ki se nahajajo v ječi radi njihovih izraženih protivojnih nazorov.

Lahko se reče, da ne vzdiguje reakcija ob tem času nikjer tako po konci svoje glave, kakor v Ameriki. V strahu, da se delavstvo organizira gospodarsko in politično in zahteva svoje človeške pravice, sprejemajo razne državne postavodaje take zakone, ki prete ugasniti poslednjo iskro svobode govora, svobode tiska in mirnega shajanja. Sodnijske prepovedi in preganjanja vse vrste, so na dnevnem redu. Ne bo dolgo, ko bomo poznali samo še ene vrste svobode: svobodo izkoriščanja, svobodo profitarstva in potlačevanja tistih, ki producirajo.

Toda pritisk reakcije od zgoraj mora prej ali slej povzročiti protipritisk od spodaj. Predsedniške volitve v jeseni, bodo merilo odpora proti tej reakciji. To nezadovoljstvo med širokimi plastmi ljudskih množic moramo socialisti izkoristiti v naše svrhe, to se pravi, pridobiti moramo te elemente v naše, socialistične vrste in jih vsposobiti za razredni boj.

Mi smo pripravljeni vreči vso svojo energijo v to delo, če nam bodo šli naši nekdanji — sedaj pasivni klubi in v njih se nahajajoči člani na roke, kajti brez pojačanja naše zveze in našega glasila Proletarica, bi bil vsak poizkus nadaljnega dela v tej smeri brezuspešen. Ali so iz enih ali drugih vzrokov odpadli klubi, kakor v državah Pennsylvaniji: Conemaugh, Sygan, Lawrence, N. S. Pittsburgh, Irwin, Fitz Henry, Canonsburg, Reading, Yukon, Whitney, Atlasburg, Bentleyville, Broughton, White Valley,

Homer City, Hendersonville; v Kansasu: Mulberry, Stone City, Frontenac, Franklin, Ringo, Edison; v Illinoisu: Nokomis, La Salle, Waukegan, Springfield, Lincoln, Johnston City, Auburn, Orient, Staunton Livingston; v Indiani: Indianapolis in Clinton; Colorado: Pueblo; v Ohio: Collinwood, Lorain, Barberton, Struthers, Pine Fork, Neffs, Bridgeport; v Wisconsinu: Kenosha, Racine, Milwaukee in West Allis; v Washingtonu: Roslyn, Cle Elum in Black Diamond; v Montani: Red Lodge, Bear Creek, East Helena; v Wyomingu: Cumberland, Rock Springs in Hudson, pri volji zopet poživeti svoje klube in se povrniti v J. S. Z.?

Sodrug! Od vas, ki ste bili poldrugo leto neaktivni, je sedaj odvisno, ali naj J. S. Z. in njeno glasilo v predsedniški kampanji kaj šteje ali ne; od vas je koncem konca tudi odvisno, če naj se organizatorično delo med slovenskimi delavci v Ameriki za socializem vrši še nadalje ali ne. Prihodnji trije meseci morajo to odločiti in pokazati, če je pri vas ta volja ali ne. Če je ni, tedaj pripišite sami sebi vse posledice. Aktivni sodrugi v J. S. Z. so svojo dolžnost vršili in jo še vrše. Obdržali so v najkritičnejših dneh Zvezo pri življenju in jo sedaj postavili, kar se njene aktivnosti tiče, v predvojni tir. Ali jim boste v bodoče pomagali? Na stran vse predsodke in prazne izgovore, pa povejte odkrito, ali naj držimo našo knjižno političnega življenja odprto, ali naj jo zapremo in zapečatimo.

Pri nas je volja do življenja, povejte, kako je pri vas.

Tajništvo J. S. Z.

Pismo iz Oklahome.

Uredništvu "Proletarca":

Čudno se vam bo morda zdelo, da se oglašam človek, ki je padel kakor iz neba — vam čisto nepoznan, in si jemlje pravico govoriti o zadevah, ki bi mu morale biti morda po vašem mnenju nedotakljive. Toda nič drugo kakor moje veliko občudovanje do vašega vztrajnega dela v razmerah, ki sem jih imel zadnje čase priliko proučavati, so me napotile, da vam pišem in izrazim, kar se je v meni zbudilo in mi sili nehote iz ust.

Dovolite mi, da vas seznanim na kratko s sledečim:

Pred kratkim sem bil poslan po mojem poslu (sem strojni inženir) v to državo, kjer postavljamo velikanske stroje za sesanje petroleja. Pred prihodom v to državo sem bil v Pennsylvaniji, kamor me je bila poslala po dogovoru neka angleška tvorniška družba iz Londona. V Anglijo sem bil odveden kot vojni ujetnik z avstrijske bojne ladje, ki se je potopila, in kot takega so me Angleži vposlili v neki londonski tovarni za izdelovanje municije. Moje obnašanje in moji večkratni odkrito izraženi proti avstro-nemški nazori, kakor tudi moja želja, da postane Jugoslavija neodvisna država, so moje predpostavljene kmalu prepričale, da nisem v pravem pomenu besede noben sovražnik zavezniških držav, temveč njih pri-

jatelj. Po tem spoznanju so mi šli od tedaj na roko, kjerkoli so mogli. Ker sem večkrat izrazil željo, da bi šel rad v Ameriko, so me priporočili družbi, za katero sedaj potujem in delam.

Navdahnjen s socialističnimi nazori, še predno se je pričela vojna, sem se seznanil v Angliji kmalu z delavskim gibanjem; zlasti so me zanimali socialistična Labor Party in Social demokratična stranka katerih zastopnika sta Arthur Henderson in Ramsay McDonald. Zadnje mesece pred mojim odhodom iz Londona sem se imel priliko seznaniti tudi z raznimi lokalnimi socialističnimi voditelji.

Socialistično gibanje v Angliji napreduje naglo, in lahko rečem, da bo morala angleška vlada kmalu z njim računati v notranji in zunanji politiki. Pravzaprav računa do gotove meje ž njim že danes; vendar so danes v tem še na obeh straneh nekakšne poskušnje. Lloyd George ugiba in špekulira — in prav tako špekulirajo po drugi strani voditelji socialističnih in delavskih organizacij. Če bi šlo v tem času samo za številke, ki jih pokazuje delavsko organizirano gibanje, je Lloyd George siguren, da je to gibanje še prešibko za kakšno izvedbo družabnega sunka, ki naj prinese preporod družbe, toda številke v abnormalnih časih, kakršno so danes, niso nobeno merilo moči, ker se prava moč te navidezno še nezadostne sile skriva prav tam, kjer je človek ne bi pričakoval, in tako je Lloyd George rajši oprezen, pa ne stavi vsega na eno karto. Nekako tako presojuje po drugi strani situacijo socialistični in delavski voditelji. Nobena stran ni prav sigurna svojega trumfa, zato se raje z obeh strani tiplje naokrog. Toda prav dolgo ne bo trajalo, da bodo na delavski strani sedeži mnogo varnejši, kakor pa na strani buržvazije. To se lahko opaža danes povsod, kjer je zapustila vojna večje sledove.

Prišedši v Ameriko, sem ostal nekoliko časa v Philadelphiji, odkoder me je poslala družba proti zapadni Pennsylvaniji, kjer sem prišel prvič v dotiko z našimi ljudmi. Ob tej priliki sem dobil tudi "Proletarca" v roke. Sedaj ga čitam, če le nisem na poti. Potujem seveda zelo mnogo, ker me pošilja družba na vse kraje na inšpekcije. Iz Oklahome jo odrinem baje v Mehiko.

Da imajo slovenski delavci v Ameriki svoj socialističen list in svojo socialistično organizacijo v zvezi s Srbi in Hrvati, mi je bilo znano še izza vojne dobe; toda v politično in kulturno njihovo življenje v Ameriki nisem imel vpogleda.

Bivajoč blizu Slovencev in čitajoč "Proletarca", mi je postalo glede tega med ameriškimi Slovenci marsikaj jasno. Vpričo tega, kar sem videl tukaj okrog z lastnimi očmi, in kar sem čital poleg v "Proletarcu", se ne morem načuditi, kako morete ob taki indiferentnosti, kakršna vlada na primer v nekaterih krajih v Pennsylvaniji, sploh obdržati na površju organizacijo in "Proletarca". Upam, da ni povsod tako? Govoril sem s par delavci, ki so kazali, da razumejo vso svetovno socialistično politiko in situacijo, toda ko sem jih vprašal, koliko socialističnih klubov spada iz dotičnega okrožja k Jugoslovanski socialistični zvezi, in koliko naročnikov ima "Proletarec"

v tem in onem kraju, sem izprevidel, da teh reči ne jemljejo tako resno, kakor se zdi človeku, ki z njimi govori. Našteli so več aktivnih klubov, toda na koncu naštevanja so dodali, da je mnogo klubov zadnje čase v njihovem okrožju prenehalo s poslovanjem. Tudi "Proletarec" je baje mnogo opustilo. Povpraševal sem po vzrokih opustitve klubov in zanemarjenja lista, toda ker niso mogli najti nobenih pravih tehtnih vzrokov, po drugi strani se jim je pa čitalo z obraza, da jih taka vprašanja mučijo, sem prenehel govoriti o tem. Pozneje sem po raznih popraševanjih dobil informacije, da je mnogo nedelavnosti v dotičnih krajih pripisati osebnim mržnjam, ki so jo vzgajili nekateri ondotni špekulantje do nekaterih ljudi v Chicagi.

Po splošnem vtisku, ki sem ga bil pri teh poizvedovanjih dobil, sem prišel do zaključka, da so v dotičnem kraju dobri in požrtvovalni ljudje, in da bodo vstopili zopet v aktivnost ter se pridružili J. S. Z., čim se prijavi socialistični stranki. Če povedete tam dobro agitacijo, bodo ondotni klubi zopet na delu; poleg tega dobi tudi "Proletarec" precej novih naročnikov. Za sedaj se moram le čuditi, kako se morete vzdržati na površju. Vsa čast vam!

O ameriškem delavskem gibanju sem dobil pojme, da se ga drži, kar se politike tiče, 95 odstotkov buržvaznih nazorov. Vsa njegova aktivnost in kretanje niso nič drugega, kakor posnemanje kapitalističnega razreda. Lahko bi se reklo, da se drži to gibanje gesla: "Jaše me, jašem ga — v areni, v katero ne posije noben solnčni žarek upa, in kjer ni nobenega izhoda."

Na Angleškem sem slišal večasih besede "The blind leaders of the blind", in s temi besedami bi človek lahko zelo primerno označil vso ameriško delavsko in tudi kapitalistično politiko. Bolj, blind od kapitalistov so seveda delavci; kajti četudi igrajo kapitalisti navidezno "blind", gledajo vsaj z enim očesom jasno, in to je zanje dovolj. Žal, da se o delavskem političnem gibanju niti to ne more reči.

Oprostite, sodrug urednik, če sem pri svojem opisovanju vtiskov o delavski politiki v Ameriki preveč pesimističen. Morda nas presenetijo predsedniške volitve, ki se bližajo. Če nas res presenetijo, bo za vse skupaj — najbolj pa za Evropo — občutek blagodejen. Bomo videli . . .

Občudujoč vašo vztrajnost v tej kritični dobi v razmerah, ki bi jemali morda drugim pogum, vas lepo pozdravljam ter ostajam vaš
Frank Belzar, strojni inženir.

IZJAVA SOCIALISTIČNE STRANKE V NEW YORKU.

Socialistična stranka države New York je izdala z ozirom na izključitev petih pravilno izvoljenih socialističnih zastopnikov iz postavodaje in na nameravano zakonodajstvo proti pravicam stranke izjavo, ki se glasi:

"Oligarhija se je polastila kapitola v Albanyju in odpravila v državi New York republičansko formo vlade, ki je zajamčena v ustavi Združenih Držav. Reprezentativnemu sistemu, ki je bil ustanovljen leta

1789, je zadan smrtni udarec. Reakcionarna revolucija ugroža volilno pravico milijonov delavcev v vseh Združenih državah. V naši največji državi Unije je strmoglavljeno predstavništvo manjšine. Več kot 60.000 državljanov je oropanih volilne pravice in oligarhija se pripravlja, da oropa še 100.000 državljanov ali več.

Vse, kar je bilo dokazano pri obravnavi proti socialistom, je to, da socialisti smatrajo, da vsa bogastva proizvajajoča sredstva, se ne smejo izkoriščati v privatne interese, da je socialistična stranka zahtevala od svojih izvoljenih predstavnikov, da se morajo držati obljub, ki so jih dali volilecem, da socialisti simpatizirajo z revolucionarno Rusijo in da se ne zmenijo za "patriotizem" tiste vrste, ki ga odobrava oligarhija. To je pa zločin v očeh oligarhije.

Oligarhija v Albanyju ima začasne uspehe. Zdaj poskuša uničiti nekatere vzgojevalne zavode največjih delavskih organizacij v New Yorku in Randovo šolo. Na dnevnem redu zbornice so zakoni, s katerimi nameravajo pozločiniti stavke in popolnoma zvezati roke strokovno organiziranemu delavstvu; na drugi strani so pa obsojena smrt vse delavstvu naklonjene predloge.

Udarci, ki zdaj dežujejo na delavske unije, socialistično stranko in delavske izobraževalne institucije v New Yorku, združujejo delavce v tesnejšo vez in jim dobavljajo simpatičarjev. Zadnji dnevi sramotnega procesa v Albanyju, ki so spremljali zločin z alkoholičnimi penami, so zdramili na tisoče ljudi, da se zdaj zavedajo nevarnosti, v katero jih tira vsled vojne zblaznela reakcija.

Apeliramo na naše prijatelje, da jih zakonodajni zločin ne sme zapeljati v dejanja, ki bi omadeževala veliko stvar delavske emancipacije. Našim sovražnikom se ne bo posrečilo, da bi pognali socialistično stranko pod zemljo. Stranka se ne bo pustila izmanevrirati v tajno organizacijo, nakar bi sovražniki delavstva lahko izvrševali nad njo svoje persekucije. Namesto umikanja pod zemljo bomo mi pognali izdajalske oligarhe v temo privatnega življenja."

Chas. Pogorelec:

Za strokovno organizacijo minnesotskih rudarjev.

Po železnem okrožju Minnesote, te naravnih zakladov tako bogate dežele, ki na podlagi statističnih podatkov producira dve tretjini železa vsega svetovnega produkta železne rude, se opazi marsikaj zanimivega, posebno še, ako je človek na agitaciji za strokovno unijo rudarjev. Tu opazite velike "šohte" in okoli njih gore železne rude, ki jo vozijo na površje tekom zimske sezone. V poletju, ko postanejo velika jezerá prosta za parniško plovbo, pa jo nalagajo s parnimi lopatami v železniške vozove, ki jo odvedejo na pomole pri Duluthu in od tam po parnikih v velike jeklarne na vzhodu. Tu so poleg teh tudi mnogi takozvani "odprti rudniki" (open pits), v katerih bi človek mislil, da de-

la na tisoče delavcev, sukajoč krampe in lopate pri nalaganju teh ogromnih plasti železne rude. Stvar pa je v resnici drugačna.

Nekoč, ko je bila rudniška industrija še v povojih, se je spravljal ruda na površje na zelo primitivne načine. Človek se je zaril kakor krt globoko pod zemljo, kopal in vrtal ter ob težkem delu nategoval svoje mišice, njegovo življenje pa je bilo v vedni nevarnosti, ko je spravljal voziček za vozičkom rude na površje. Nove iznajdbe moderne tehnike pa so povzdignile tudi rudniško industrijo v pravega orjaka. Delavčeve roke so v mnogih ozirom nadomestili parni in električni stroji. V prejšnjih časih se je v tukajšnjem železnem okrožju pridobivala vsa ruda izpod zemlje; sedaj je to drugače: Kjerkoli je bila plast rude dovolj visoko pod zemeljsko površino, so s pomočjo parnih lopat odstranili vrhnjo plast zemlje, da so prišli do rude. Potem se je ta proces nadaljeval s kopanjem rude s pomočjo parnih lopat kar od vrha. Vlaku za vlakom rude nalagajo parne lopate, globina pa postaja vedno nižja in izgleda kakor veliko posušeno jezero, toda te odprte jame so preprežene z železniškimi tiri, na katerih se premikajo številni vozovi in parne lopate. Tisoč in tisoč delovnih moči je na ta način nadomeščenih s stroji in produkcijski stroški so znižani na minimum. Večina v tem okrožju nakopane rude se izkopava na ta način, dasiravno je tu še mnogo rudnikov, kjer se dela pod zemljo.

Marsikdo bi iz tega sklepal, da je moderna tehnika v teh rudnikih velika ugodnost za rudarje. Prej so garali globoko pod zemljo, ob svitu sveče ali karbitne žarnice, v vedni nevarnosti, oropani solnčne luči, domov pa so prihajali izmučeni in izčrpani od slabega zraka in težkega dela. Ali pa je sprememba res prinesla rudarjem olajšanje težkega stanja? Vodprtih rudnikih opazimo mesto številnih delavcev nekoliko parnih lopat, ki potrebujejo za operiranje le par delavcev in ti nalože več rude, kot je je naložilo na stotine rudarjev po prejšnjem obratnem načinu. Iz tega bi se logično sklepalo, da so družbe znižale delovne ure in zvišale plače ter s tem omogočile rudarjem dostojno življenje. Toda nič takega se ni zgodilo. Rudarji še vedno garajo po osem do deset ur dnevno za plačo, ki komaj zadostuje za najnujnejše življenske potrebščine.

Res je, da so plače tu nekoliko višje, kakor po mnogih drugih krajih. Obenem so pa tudi živila in druge potrebščine razmeroma dražje, kakor drugod, in to najmanj za 25 %. V dokaz en slučaj, ki se je dogodil na Chisholm: Tu je bil aretiran po vladnih agentih neki trgovec radi oduševstva, ker je računal za damske suknje \$85.00, njega pa je stala le \$18.00. Kar dela ta trgovec, prakticirajo tudi ostali.

In delo po rudnikih? Bolj za živino, kakor za ljudi. Družbe imajo vpeljan nekak kontraktni sistem, ki je le pretveza, da imajo družbe na ta način ugodnejše polje za izkoriščanje in izerpavanje vseh delavčevih moči. Ako napravi rudar na ta način dolar dnevno več, kakor bi zaslužil na dnevno plačo, naredi kompanija vsled njegovega pomnožene-

ga produkta pet do deset dolarjev več. Ako ima kdo ugodnejši prostor in more s skrajnim napenjanjem svojih delovnih moči zaslužiti kakih 8 dolarjev dnevno, mu drugi mesec znižajo ceno pri vozičku. Ako hoče zopet toliko zaslužiti, mora delati toliko bolj. Koristi od tega sistema imajo le kapitalisti; njihov profit se množi leto za letom, milijoni prinašajo nove milijone. Rudar pa je po nekaj letih garanja izmozgan, njegova delovna moč izčrpana. V takem stadiju je vržen na cesto in prepuščen usodi.

Naj še omenim, da so družbe edine, ki v teh rudnikih določajo cene kontraktnemu delu. So drugi kraji, kjer je plača določena na podlagi kontraktnega dela, na primer premogovniki. Ampak premogarji so organizirani in plačilne lestvice se določajo potom pogajanj med zastopniki premogarjev in družb. Ako se premogarju zdi, da ima šest ur dela kak dan dovolj, gre lahko domov in bos mu ne smejo braniti. Toda tukajšnje kontraktno delo je vse nekaj drugega. Rudar mora delati osem do deset ur dnevno in ako pride slučajno deset minut pred časom k izhodu iz rudnika, mu bos odtrga pol ali celo uro od njegovega zaslužka, ako pa dela na podlagi kontrakta, mu odvzame zaslužek od enega vozička nakopane rude. To se je že neštetokrat zgodilo. Tako se godi delavstvu, ki ni organizirano, in ne more zaradi tega braniti svojih interesov.

Rudarji po Minnesoti, čas bi že bil, da se zdramite in organizirate svoje sile, dokler je še čas ugoden. Pustite izgovore, ki se jih ne poslužuje noben razumen delavec. Prišli bodo zopet časi brezposelnosti in ko bodo novi stotisoči delavcev prihajali iz inozemstva. Ako jih ne bo iz Evrope, pridejo iz Azije, kjer je na milijone kulijev, pripravljenih, da se izselijo in delajo tu za vsako ceno. Agitacija za spremembo zakona, ki prepoveduje vstop kitajskim in japonskim delavcem v Združene države, je že v teku. Mogočne korporacije bodo storile vse, kar bo v njihovih močeh, da dobe izven Amerike kar največ mogoče novih delavcev. Ako se jim to posreči in ako pride še do kake industrijalne krize, veste, kaj lahko pričakujete. Ali boste pričeli z bojem za organiziranje in obrambo vaših pravic takrat, ko bodo razmere za tako delo popolnoma neugodne? Drugi bodo pripravljene zavzeti vaša mesta za nižje plače in še hvaležni bodo trustom za posel. Znajte, da se kuje železo, dokler je vroče.

Pravite, da se predvojne razmere brezposelnosti ne bodo več ponavljale in da bodo te plače ostale. Nevarno se je vdajati iluzijam. Ameriški industrijalni svet je edin v mnenju, da pride do krize, ki bo večja, kot katerakoli do sedaj v ameriškem industrijalnem življenju. Poleg tega se bo Evropa polagoma etablirala na ekonomskem polju in pomnoževala produkcijo in svetovni trg ne bo vedno v tožežele in sledila bo nadprodukcija. Kriza bo tu šnji izdelki ne bodo našli dovolj odjemalcev izven liki meri odvisen od ameriških produktov. Tukajšnji izdelki ne bodo našli dovolj odjemalcev izven dežele in sledila bo nadprodukcija. Kriza bo tu. Posledice takega stanja trpi najbolj tisto delavstvo,

ki ni znalo ob pravem času zavarovati svoje interese. Kako naj sploh gojimo upanje, da bodo rudniki in druge javne naprave ter industrije prešle v last ljudstva za dobrobit tega ljudstva, ako bomo zanemarjali strokovno in politično organizacijo?

Žalostno izpričevalo zayednosti slovenskega delavstva v tej deželi je dejstvo, da edini list, naš Proletarec, ki je lastnina in glasilo našega razrednozavednega delavstva, uživa od njega tako malo opore in ima še vedno težji boj za obstanek. Socialistična stranka, nekdanji up in ponos zavednega delavstva v Ameriki, je razcefrana v frakcije in to vse po zaslugi raznih demagogov, puhlih frazarjev in provokaterjev v službi kapitalizma in drugih reakcionarnih elementov. V času, ko je edinstveni nastop delavstva tako nujno potreben, se je pripravila kapitalistična reakcija na napad proti socialistični falangi in jo s pomočjo prej omenjenih elementov razdejala v strančice in frakcije. Razbitje naših strokovnih in političnih organizacij je cilj kapitalizma, da nas tako potisne za desetletja nazaj.

Kje ste nekdanje socialistične trdnjave, Kansas, Ohio, Penna, itd., kje druge slovenske naselbine, kjer se je včasih opazalo toliko navdušenja za socialistično delo? Kar smo že vse tisto, kar imenujemo socialistični sistem, dosegli, in držimo sedaj roke križem, ker je naše delo končano? Ali pa pričakujemo, da pride kak Mojzes iz devete dežele in nas popelje iz mezdne sužnosti v obljubljeni deželo? Ne glejmo zamaknjeni v Rusijo, ker s tem postajamo leni za boje v krajih, ker živimo. Radujmo se zmage, ki jo je izvojeval proletariat nad carizmom in kapitalizmom v Rusiji, ampak pri tem se zavedajmo, da je naš program še neizvršen. Lotimo se agitacije za pojačanje naših organizacij in razširjenje našega časopisa.

Moj končni apel na vas, rudarje po Minnesoti je: Pridružite se svoji strokovni organizaciji International Union of Mine, Mill and Smelter Workers. Ne eprite svojih sil. Ne sedajte na lim kapitalističnim vohonom in petoliznikom. Zaupajte onim, ki vas skušajo organizirati, pokažite pa vrata onim, ki sejejo razdor in neslogo s pomočjo laži in obrekovanj. V interesu družbe je, da razbije organizacije, predno more postati jaka za uspešen nastop. Zato se poslužuje provokaterjev, ki se skrivajo pod različnimi krinkami. Preprečite take nakane in v doglednem času boste zboljšali svoje stanje. Udeležujte se unijskih sej, zanimajte se za njen potek, za njene cilje in metode. Ko se enkrat vglobite v to, boste postali trden član organizacije, sebi in tovarišem v prid. Torej v organizacijo in na delo.

Ne izostajajmo!

Glencoe, Ohio. — Današnje politične in gospodarske razmere zahtevajo bolj kakor kdaj poprej, da pripada sleheren delavec družabno politični in gospodarski organizaciji; kajti le tedaj, če je delavstvo organizirano in dela roko v roko, ne pa drug proti drugemu, more biti sigurno, da bodo njegovi interesi zavarovani in končna zmaga popolna.

Dober — dasi žalosten nauk o pomanjkljivosti delavske organizacije podaja ravnokar minula vojna. Vojna se je mogla začeti, ker se je delavstvo vzlic vednemu prigovarjanju premalo zanimalo za organizacijo in je bilo vsled tega preslabo, da bi se moglo upreti silam, ki so ga gnale na morišče. Ker se ni zanimalo dovolj za uma svitli meč, je zagospodaril krvavi meč, meč trpljenja in razdejanja.

Slovenski delavci, ali mislite, da se ta krvavi meč ne more več povrniti, če se ne bo delavstvo v bodoče bolje organiziralo in samega sebe bolje usposobilo za odločevanje v politiki in gospodarstvu, to je o tem, kar je podlaga vsega življenja? To ni težko izračunati. Če na svetu ni bolje kakor je, je to v največji meri pripisati delavstvu samemu, ker se ne zanima za zadeve življenja, za boje, ki določujejo življenju smeri in pota.

Za vsako stvar v življenju se je treba pripraviti. Kdor hoče poznati družabne naloge, jih mora študirati. V ta namen so si jugoslovanski — slovenski delavci v Ameriki ustanovili "Proletarca" in Jugoslovansko socialistično zvezo. Vzlic temu, da je oboje jugoslovanskim delaveem v Ameriki v kredit in se lahko merijo, kar se napredka tiče z ostalimi narodnimi delavskimi skupinami v Ameriki in po svetu, to še dolgo ne pomeni, da je za jugosl. odnosno slovensko delavstvo vse opravljeno. Sredstva za izobrazbo o naših nalogah in poznavanju razmer imamo, toda če se jih ne poslužujemo v zadostni meri, nam to ne koristi mnogo. Ta sredstva moramo razviti do najvišje možnosti. Kaj to pomeni? To pomeni, da moramo pridobiti J. S. Z. novih članov in "Proletarcu" novih naročnikov.

Mnogi se zanašajo danes na rusko revolucijo, češ, da jih bo ta osvobodila. Toda to je slaba tolažba; kajti ravno v Rusiji se sedaj naglaša v prvi vrsti izobrazba. Ruski boljševiki namreč vedo prav dobro, da če se mase ne izobrazijo, se nekega dne lahko poruši vse, kar so zgradili in bodo še zgradili z ne majhnimi težavami. Kjer se delajo skoki, je povratek brez podvojene izobrazbe neizogiben.

V Ameriki se delavstvo lahko osvobodi izpod gospodarske sužnosti, čim se razredno zave in glasuje na volilni dan za socialistične — delavske kandidate. To je na dlani. Seveda se je treba o razredni zavednosti poučiti iz socialističnih listov — ne pa čitati liste, ki zagovarjajo sedanji kapitalistični sistem. Želeti boljših časov, pa se ne organizirati, pomeni varati samega sebe. Če pomagamo sejati ljuliko, ne moremo pričakovati, da bomo želi pšenico.

Ne izostajajmo iz vrst ostalega razrednega delavstva. Pomlad v prirodi pomeni poživljenje in obnovenje vsega, kar je po zimi spalo in dremalo. Prvi majnik nas kliče na plan iz zatohlih bivališč, ven na poljane dela in življenja.

Ne izostajajmo, temveč hitimo naprej — naprej do cilja!

Za jugoslov. socialističen klub št. 2, J. S. Z.:

Nace Žlemberger, tajnik.

Socialistične zmage pri volitvah.

V Milwaukee, Wis., je bil že tretjič izvoljen za župana sodrug Hoan, ki je dobil 5000 več glasov, kakor pri prejšnjih volitvah. Enako so pridobili v Milwaukee naši sodrugi enega city-councilmena. Hoan je dobil 43,000, njegov nasprotnik pa, okrog katerega so se združili vsi nasprotni elementi, le 38,000 glasov.

V Wausau, Wis., so izvolili socialisti pet izmed sedmih city-councilmenov.

V Sheboygan, Wis., so izvolili socialisti devet izmed šestnajstih city-councilmenov. Poleg tega so izvolili tudi enega okrajnega oskrbnika, tako da imajo v tem odboru polovico; prej so imeli le tri. "Non-partisan" glasov je bilo 1,484, medtem ko so dobili socialisti 2,019 glasov.

V Davenport, Iowa, so izvolili socialisti vse svoje kandidate in mesto je prešlo pod kontrolo socialistov. Za mayorja je bil izvoljen Dr. C. L. Barewald, ki je dobil 1,700 večine nad kandidatom, ki so ga podpirale vse druge stranke.

Socialistična aktivnost raste.

V West Virginiji se je zadnje čase organiziralo več novih socialističnih klubov. Kakor poroča sodr. Andrew Lafin, strankin organizator, so člani stranke zelo aktivni zlasti v Harrisville, W. Va. Večina nekdanjih članov se vrača zopet v stranko.

V Collinsville, Ala., zahtevajo stari sodrugi, naj pošlje stranka organizatorja. Določeno je, da se usta-

vi tam sodrug Germer, ki se mudi v južnih državah. Obiskal bo Jackson in Birmingham, Ala., nato se ustavi v Atlanta, Ga., kjer obiše sodruga Debsa. Od tam se poda v South Carolino, Winston-Salem, Greenborough in Durham.

Drugi organizatorji se mude v Texasu, Californiji, Floridi, New Mexico in Arizoni.

Veliko zanimanje za obnovitev socialističnega gibanja kažejo države Indiana, Minnesota, Pennsylvanija, Michigan, New York. Oglašajo se tudi najbolj desorganizirane države, kot so Montana, Wyoming, Oregon in Idaho.

Naša J. S. Z. mora korakati v proporciji z ostalim socialističnim gibanjem Amerike — naprej. Na delo, sodrugi!

SLOVENC V CHICAGI:

Gotovo vam je znano, da obstoji tu slovenski socialistični klub št. 1, J. S. Z. Mnogo je že storil naš klub za probujo slovenskega in drugega delavstva v tem mestu in tudi izven njega. Vsi tisti, ki so resni delavci na polju napredka in probuje med našim narodom v Chicagi, so člani kluba št. 1. Izmed vseh slovenskih, organizacij v tem mestu je ravno klub št. 1 pokazal največ aktivnosti in uspehov na političnem, kulturnem in vzgojevalnem polju. Dasiravno je četica klubovega članstva mala, ima smisel in voljo za delo. Po tej poti bomo nadaljevali naše delo tudi v bodoče. Ako more mala skupina organiziranih ljudi storiti toliko dela za

Med knjige, katero bi moral prečitati vsakdo, ki hoče pridobiti nekoliko vpogleda v razna verstva, spada vsekakor "The Profits Of Religion". Stane 60c mehko vezana, trdo vezana \$1.50. Spisal jo je znani pisatelj Upton Sinclair, ki je mnogim Slovencem znan vsled svoje povesti "Jungle", ki je bila prevedena tudi na slovenski jezik. Kdor je zmožen čitanja angleščine, mu priporočamo, naj naroči knjigo The Profit of Religion, ki se dobi pri Proletarcu.

Izšla je nova knjiga "Debs, His Life and Letters", ki jo je spisal David Karsner. Stane \$1.50 in 10c poština. Naročila sprejema Proletarec. Dobiček, ki ga prinese prodaja te knjige gre v fond za osvoboditev Debsa iz ječe. Ta fond upravlja The Workers' Defense Union in The National Civil Liberties Bureau. Tiskalo se je tri milijone izvodov te knjige in ako se vsa proda, bo prinesla prej omenjenemu fondu \$149,500.00. — Ime Eugena Debsa je tesno združeno s socialističnim gibanjem v tej republiki, zato je knjiga, ki opisuje njegovo življenje, vseskozi zanimiva. **Nabirajte naročila** med Slovenci in drugorodci ter jih pošljite nam. Sedaj imate priliko za akcijo; dobite dobro knjigo in ob enem pomagajte akciji za osvoboditev Debsa.

Slovenskemu delavstvu v Detroitu Mich.,

toplo priporočamo, naj se pridruži naši politični organizaciji in ta je

Slov. So. Klub št. 114, J. S. Z.

Reakcionarne, nazadnjaške sile verujejo v moč organizacije in si utrujejo svoje postojanke. — Vpričo teh faktov ne stojmo brezbrizni. — V prostorih naše organizacije imate na razpolago knjige in liste. Skrbimo za primerno duševno razvedrilo. Prirejamo diskuzije, iz katerih se članstvo uči globlje spoznavati socialna vprašanja. — Pridite in se poslužite te prilike v korist vam in drugim.

SLOV. SOC. KLUB ŠT. 114, J. S. Z.,

424 Ferry Ave. E.

Detroit, Mich.

naše gibanje in izobrazbo, koliko več bi se ga lahko storilo, ako bi bila lista članov in članic večja.

Naše redne seje se vrše vsaki tretji petek v mesecu ob 8. zvečer v dvorani SNPJ, na Lawndale Ave. in 27th St. Zapomnite si datum in prostor, pa pridite takoj na prihodnjo sejo. Ne pustite, da bimo sami boj proti silam nazadnjaštva. Pokažite, da ste tudi vi za resno delo v organizaciji.

Sodrugom in sodruginjam pa priporočam: Pridobivajte v klub nove člane in članice. Ne štedite z ustmeno agitacijo. Zahajajte v družbo, kjer je najboljša prilika za propagando. Naš napredek odvisi od celote in od posameznikov. Agitirajmo kot posamezniki, da bo uspevala in napredovala celota za socializem. Vsakdo naj bo organizator. Dolžnost vsakega sodruga je dobivati novih članov naši armadi.

Frank Zajec, tajnik.

Oklepaj.

Vsak naročnik ima na naslovni strani Proletarca poleg svojega naslova označeno s številko v oklepaju, do kdaj ima list plačan.

Ako bi naročniki na to številko bolj pazili in pravočasno poslali naročnino, bi nam prihranili delo, ker ne bi bilo treba pošiljati terjatev za poravnane naročnine. Poleg tega bi se hranilo tudi s papirjem, kateremu gre cena še vedno kviško.

Vsled druginje tiskarskega papirja so posebno prizadeti listi, ki imajo majhno cirkulacijo in malo oglasov. Vse socialistično časopisje v Ameriki je polno apelov na sodruge in naročnike za denarno pomoč, da prebole krizo visokih tiskarskih izdatkov, ki bo najbrže trajal še precej časa. Nekateri listi, med njimi tudi mnogi velikomestni dnevniki, so znižali obseg lista, da prihranijo papirja, drugi so zvišali naročnino, številno publikacij pa je prenehalo izhajati.

Naročniki lahko izprevedijo težavo našega položaja, ako omenimo, da nas bo tisk in papir za Proletarca v tem letu stal še enkrat toliko kakor prošlo leto. Doslej še nismo zvišali naročnine in je tudi ne bomo pod enim pogojem: Da se sodrugi potrudijo dobiti čim največ mogoče novih naročnikov. Čim večja je cirkulacija lista, toliko večji so dohodki.

Semintja imate priliko, da na zabavah, shodih itd., napravite pobiranje prispevkov v tiskovni fond Proletarca. Vse take svote izkažemo v listu pod rubriko "Listu v podporo."

Ako smatrate, da je potrebno nadaljevati z izdajanjem Proletarca, in gotovo ste tega mnenja, tedaj skušajte z ostalim i sodrugi in somišljeniki pomoči Proletareu s pridobivanjem novih naročnikov in ob ugodnih prilikah s pobiranjem prostovoljnih prispevkov.

Upravništvo.

Jugoslovanska tiskarna

(IVAN A. KAKER, lastnik)

v lastni hiši

249 GREENBUSH STREET

Phone Hanover 971

MILWAUKEE, WIS.

IZDELUJE VSE TISKOVINE V RAZNIH JEZIKIH.

NOTARSKI POSLI ZA TU IN STARI KRAJ.

Važno za vse!

Kakor splošno vse, tako je tudi obleka vsaki dan dražja. Najslabše pri tem je, da je tudi blago pri novih oblekah slabše, kakor poprej. Važno za vas je torej, da pazite na svoje obleke. Kadar ni s kakšno kaj v redu, prinesite jo k nam in mi jo vam bomo prenovili. Obleke čistimo, likamo in izvršujemo na njih potrebna popravila. Na željo napravimo tudi nove podlage, najsibo za moške ali ženske obleke. — Ako vam sedanja barva vaše obleke ne ugaja, vam jo prebarvamo v boji, kakoršno sami želite. Vsakemu delu posvetimo najskrbnejšo pažnjo. Ako ste oddaljeni, pozovite nas po telefonu, pa pridemo po obleko na dom.

NEW YORK DRY CLEANING,

Marn in Smuk, lastnika.

6220 St. Clair Ave. Telefon: Princeton 1944 W.

CLEVELAND, O.

Ko je Amerika stopila v vojno, je Proletarec pisal:

“Predsednik Wilson je dejal, da gre Amerika na vojno zoper avtokracijo.

Rockefeller, Morgan, Gary in nekateri drugi gospodje mislijo drugače. Ker so sami avtokrati, jim tudi avtokracija v Evropi ne gre za kožo.

Wilson hoče vojno zoper avtokracijo, kapitalisti hočejo vojno za profite.

Vojna je tukaj. Kdo naj ima prav?

Vojna zoper avtokracijo ima revolucionaren značaj. Vojna za profite je bolj reakcije.

Kdo naj ima prav?

Če spozna ameriško delavstvo svojo nalogo, bo z njegovo voljo tako, kakor je dejal predsednik v svoji poslanici. Če prezre delavstvo znamenja dobe, bo imel Rockefeller prav.”

Ne da bi se veselili vprašamo: Kaj se uresničuje? In kdo je kriv? Kdaj popravi delavstvo svoje napake?

Nikdar se ne more preveč naglašati dejstvo: Socializem zmaga, kadar se izpolnijo pogoji zanj. Eden teh pogojev, in sicer eden najvažnejših je sposobnost delavskega razreda. Na tem polju ima delavstvo največje možnosti, zakaj njegova organizacija, njegova izobrazba je v veliki meri odvisna od delavstva samega. Zato tudi ne veljajo v tem oziru izgovori. Delavstvo ne more vplivati na koncentracijo kapitala, na uvajanja novih produkcijskih sredstev in na razne druge momente, od katerih je odvisna socializacija industrije, kakor bi samo hotelo. Lahko pa vpliva za koncentracijo svoje moči, na pomnožitev svojega znanja, na poglobitev svojega vpogleda. V politiki, pri volitvah lahko vpliva na sestavo vlade in sodišč. In če zanemarja to, kar je v njegovi moči, je samo krivo, da ne gre socialni razvoj tako hitro svojo pot, kakor bi lahko šel.

Že začetkom 19. stoletja je zdravnik Hernroth pisal, da je blaznost moralen greh blaznega, češ “nihče ne zblazni, če ne zapu-

Carl & Bros. Co.

Main Ave. in Fourth Street,

ALIQUIPPA, PA.

Tel. Bell 245.

Velika trgovina z železnino in pohištvom. Cene nizke.

Izdelki najboljše kakovosti.

Grocerijska trgovina

ANDREW SEMICH,

1123 Norwood Rd. Cleveland, O.
se cenjenemu občinstvu priporoča za nakup potrebščin v njegovi trgovini.

Fino, čisto in sveže meso do-
bite v mesnici

Printer Bros.

1101 Norwood Road,

CLEVELAND, OHIO.

Matt Petrovich

15617 Waterloo Road,
COLLINWOOD, O.

Tobačna prodajalna in sladšičarna, točilnica neopojnih pijač itd.

Rojakom in somišljenikom se priporočam v obisk.

Posečajte prostore

FRANK ZAJCA,

198 — 1st Avenue
MILWAUKEE, WIS.

Tukajšnim Jugoslovanom priporočamo v obisk moderno brivnico

Andy Denko,

N. Skony Building,

ALIQUIPPA, PA.

Občinstvu v Herminie, Pa., in okolici naznanjamo, da priredi

Slov. soc. klub št. 69, J. S. Z.

VELIKO VESELICO DNE 1. MAJA V HERMINIE, PA.

Na sporedu so tudi govori, ki se prično ob 4. popoldne. Pričetek veselice ob 2. popoldne in traja do 11. zvečer. Igrala bo Slovenska godba iz Pittsburgha. — Prebitek priredbe je namenjen polovica za sirote v starem kraju in drugo klubovi blagajni. — Udeležite se te priredbe polnoštevilno, da dostojno proslavimo naš dan prvega maja.

Anton Zornik, tajnik kluba.

sti ravne poti kreposti in strahu božjega."

Na tej podlagi so zapirali blazne v strašne brloge, jih vklepali s težkimi verigami, mučili in pretepali, zakaj njih blaznost, glej, je bila njih lastna krivda.

Vtem času je Pinel izrekel revolucionarno idejo, da blaznost ni greh, ampak bolezen kakor druge bolezni. Ta ideja je danes vsakdanja, toda v enem času je revolucionirala svet. Zdelo je, kakor da bi ta od Pinela izrečena novotarija morala prekucniti svet in stebre družbe. Dve leti pred naskokom na bastiljo je šel Pinel v blaznico Salpetriere in je zagrešil pogumno dejanje, da je oprostil blazne verig, ki so jih tlačile na tla. Praktično je dokazal, da postanejo blazni, če se osvobode, bolj mirni, ne pa da uprizore divje neredne in akte uničevanja. Ta velika revolucija Pinela, Chiarugija in drugih je izpremenila javno mišljenje glede na umobolne. Medtem ko se je prej blaznost smatrala za moralen greh, se je javna vest, hvala prosvetnemu delu znanosti, prilagodila resnici, da je blaznost bolezen kakor druge bolezni in da ne postane človek blazen, ker hoče tako, ampak vsled podedovanih lastnoti in pod vplivom razmer, v katerih živi. Po rojstvu nagnjen, predisponiran za blaznost, postane blazen pod pritiskom razmer.

Enrico Ferri.

Povprečna oddaljenost solnea od zemlje znaša po preračunih mederne astronomije 93 milijonov milj. V premeru ima solnce približno 865,000 milj. Materije obsega približno 330,000 krat toliko kot zemlja, in če se to primerja z njegovo ogromno velikostjo, spoznamo, da je približno eno četrtino tako gosto kakor zemlja ali eno in en četrt krat tako gosto kakor voda.

Privatni kapitalizem je bil nesposoben, da bi bil izpolnil vse ogromne naloge, ki jih je vojna nalagala deželi. Praksa je to pokazala. Ali so naloge miru manj važne od vojnih?

JOHN GALUN, URAR IN ZLATAR

342½ Grove St. Milwaukee, Wis.

Cenjenemu občinstvu naznanjam, da sem otvoril trgovino z urami in drugo zlatnino. Popravljam v to stroko spadajoča dela po najnižji ceni.

V obisk se priporočam.

Joseph Kalan,

6622 St. Clair Avenue,

CLEVELAND, OHIO.

Trgovina z železnino in raznimi drugimi hišnimi potrebščinami.

Popolna zaloga varnišev in barv.

Velika zaloga grocerijskega blaga.
Kalifornijske rozine. —

Hops, Puritan Brand.

Postrežba točna in zadovoljiva.

Frank Gabrenja,

801 Broad St.

JOHNSTOWN, PA.

(Član SNPJ.)

Jugoslovanom se priporočam za naročila novih oblek.

VIKTOR MEDVED,

krojač, član SNPJ.,

400 Broad St. JOHNSTOWN, PA.

Cenjenemu občinstvu so v mojem lokalu na razpolago vsakovrstne mehke pijače.

GEO. MUSULIN,

(Član SNPJ.)

814 Broad St., JOHNSTOWN, PA.

Čemu se pritožujete proti draginji?

Zakaj ne kupujete vaše potrebščine le v

MINERS COOPERATIVE STORE,
GLENCOE, OHIO.

Ne pozabite posečati lokal

Andrej Kravanja

GLENCOE, O.

Na razpolago okusne nealkoholne pijače, sladkoleđ in druge drobnarije.

Cenjenemu občinstvu priporočam v poset mojo biljardnico.

Na razpolago gostom imam mehke pijače in prodajam tudi druge drobnarije.

Lawrence Scarpone,

GLENCOE, O.

Kavarna Merkur

3551 W. 26th Street.

Serviramo okusna jedila ob vsakem času. Mnogi Slovenci zahajajo na hrano v našo restavracijo. Nahaja se v bližini urada S. N. P. J., J. R. Z. in Proletarca.

Dobra kuhinja, točna postrežba, cene zmerne.

KARL GLASER, lastnik.

KAKO SE USTANOVI SOCIALISTIČNI KLUB?

Za ustanovitev socialističnega kluba je potrebno pet ljudi, ki imajo pojmo, kaj socializem hoče in so pri volji sprejeti pravila in Izjavo, ki jim prečita dotičnik ki je dobil stvar od tajništva J. S. Z. na sestanku.

Pri tem se je sklicatelj ozirati na sledeča navodila:

Ko ste zbrani, naj razdeli sklicatelj med navzoče pristopnine karte, ki jih pošlje tajništvo J. S. Z. brezplačno. Vsak, kdor želi postati član kluba, izpolni eno teh kart kakor se glase vprašanja, nakar izroči pristopnico s 50c vred sklicatelju. Ko so vsi izpolnili vprašanja in oddali po 50c, se voli takoj odbor, in sicer tajnik, organizator, zapisnikar in dva člana v nadzorni odbor za 6 mesecev, predsednik pa se voli od seje do seje. S tem je klub ustanovljen.

Po seji pošlje klubov tajnik zveznemu tajništvu od vsakega člana po 30c za mesečne prispevke, kakor tudi izpolnjeno mesečno poročilo. Ostala svota ostane v klubovi blagajni. Priporočljivo je, da tajnik naroči članskih znamk za dva meseca skupaj, tako da jih ima na roki in da članstvu ni treba čakati vsak mesec na znamke. Pristopne karte ostanejo v pohrani klubovega tajnika, prepričani imen pa pošlje tajništvu J. S. Z. Poleg svote za članske znamke je poslali po 6c za pravila in po 2c za članske knjižice, kolikor se jih naroči.

Za oženjene člane, to je pare, se dobe pri tajništvu Zveze takozvane dualne znamke, dve v eni in stanejo po 5c več, to je 35c vsaka. Te znamke dobe žene članov, ki opravljajo hišna dela doma. Žene takih članov ne plačajo pristopnine. Lete dobe članske knjižice kakor drugi člani.

Kadar dobi tajništvo Zveze svoto za naročene znamke, mesečno poročilo in imena članov na posebni poli, da klubu tekočo številko in Charter in odpošlje vse potrebno za poslovanje kluba.

Od vsakega člana se pričakuje, da je naročnik Zveznega glasila "Proletarca", ki izhaja na 3639 W. 26th Street, Chicago. Naročnina lista za vse leto je \$2.50, za pol leta \$1.50. Pri upravnih listah se dobe tudi socialistične knjige in brošure.

Dnevni red in opravilnik za obdržavanje klubovih sej je v pravilih.

Vse zadeve, tiče se Jugoslovanske socialistične zveze je nasloviti na sledeči naslov:

Frank Petrich, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Na konferenci zastopnikov tujejezičnih listov v New Yorku je bila podana izjava, da nekateri tovarnarji za izdelovanje časnikarskega papirja delajo po 10c dobička pri vsakem funtu papirja. Konferenca je sklenila poslati par zastopnikov na Norveško in Švedsko, da napravijo pogodbo s tamšnjimi papirnicami za dobavo papirja v Zedinjene države. — Za časopise, ki nimajo interesov v raznih papirnicah, je sedanja draginja papirja naravnost katastrofalna in mnogim grozi pogin. — Tudi Proletarec je zelo prizadet, kajti tisk in papir nas stane sedaj dvakrat toliko, kot pred par leti. Naročniki, vpoštevatje to in poravnajte naročnino pravočasno.

Največja slovenska zlatarska trgovina

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Ave.,

Cleveland, Ohio

Ure, verižice, prstane, broške, zaprstnice, medaljonske, itd.
Popravljamo ure po nizki ceni.

Podružnica Columbia Gramofonov in gramofonskih plošč slovenskih in drugih. Se prodaja na mesečna odplačila.

Pišite po cenik, kateri se Vam pošlje brezplačno.

Najboljše blago.

Najnižje cene.

KADAR potrebujete društvene potreščine kot zastave, kape, regalije, uniforme, pečate in vse drugo obrnite se na svojega rojaka

F. KERŽE CO.,
2711 South Millard Avenue.
CHICAGO, ILL.

Cenike prejmete zastoj.

:-: Vse delo garantirano.

“ČAS”

je edina slovenska revija v Ameriki. “Čas” prinaša lepe povesti, koristne gospodarske in gospodinske nasvete, znanstvene zanimivosti, podučne in narodu potrebne razprave, mnogo mičnih slovenskih pesmic in poleg tega pa prinaša lepe in umetniške slike.

List shaja mesečno na 44 straneh in stane samo \$2.00 na leto, za pol leta \$1.00. Naroča se pri “Čas”, 2711 So. Millard Ave., Chicago, Ill., v Clevelandu in okolici pa na 6033 St. Clair ave.

SLOVENC I

pristopajte k

SLOVENSKI NARODNI PODPORN I JEDNOT I.

Naročite si dnevnik “Prosve ta”. List stane za celo leto \$4, pol leta pa \$2.00.

Vstanavlajte nova društva. Deset članov(ic) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je: 2657 So. Lawrence Ave., Chicago, Ill.